

Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus Varhaiskasvatussuunnitelma 2022

Kasvun ja oppimisen lautakunnan hyväksyttäväksi 24.5.2022

Opetushallituksen määräykset (2022) ja Espoon omat linjaukset muodostavat Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen varhaiskasvatussuunnitelman. Tässä asiakirjassa musta teksti on opetushallituksen laatimaa perustetekstiä ja **violetilla kirjoitettu** on Espoon omaa tekstiä.

Kasvun ja oppimisen lautakunnan hyväksytyä varhaiskasvatussuunnitelman sisällön asiakirja taitetaan ja kuvitetaan. Varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan espoo.fi -sivulla ja otetaan käyttöön 1.8.2022. Tällöin asiakirjasta julkaistaan täysin saavutettava versio.

Sisällys

Johdanto

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	4
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	5
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	6
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.....	10
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	14
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.....	14
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	17
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	20
2.4 Arvoperusta	22
2.5 Oppimiskäsitys	25
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	26
2.7 Laaja-alainen osaaminen	28
Ajattelu ja oppiminen.....	29
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	29
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.....	30
Monilukutaito.....	30
Digitaalinen osaaminen.....	31
Osallistuminen ja vaikuttaminen.....	31
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	32
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	33
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.....	36
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	37
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.....	38
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.....	41
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	42
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	45
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	49
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	49
Yhteistyö eri tahojen kanssa	51
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	54

4.1	Pedagogisen toiminnan viitekehys	54
4.2	Pedagoginen dokumentointi	56
4.3	Monipuoliset työtavat.....	58
4.4	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.....	59
4.5	Oppimisen alueet	62
	Kielten rikas maailma.....	63
	Ilmaisun monet muodot.....	65
	Minä ja meidän yhteisömme	68
	Tutkin ja toimin ympäristössäni	71
	Kasvan, liikun ja kehityn.....	74
4.6	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	76
	Kaksikielinen varhaiskasvatus	80
5.	Lapsen tuki	83
5.1	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	83
	Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut.....	83
5.2	Yhteistyö tuen aikana	87
	Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.....	87
	Monialainen yhteistyö	87
5.3	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.....	89
	Yleinen tuki	90
	Tehostettu tuki	91
	Eriytynyt tuki	91
	Tuen muodot.....	92
5.4	Lapsen tuen arviointi	96
5.5	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	97
5.6	Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	100
6.	Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	103
7.	Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.....	104
7.1	Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.....	104

Johdanto

Varhaiskasvatus on tärkeä osa suomalaista kasvatusta- ja koulutusjärjestelmää ja lapsen eheää oppimisen polkua. Varhaiskasvatusta laissa ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan varhaiskasvatusta pedagogisena toimintana. Näihin pohjautuu Espoon varhaiskasvatussuunnitelma, joka on pedagoginen, kaikkea toimintaamme ohjaava asiakirja. Espoon varhaiskasvatussuunnitelmaan heijastuvat Espoon kaupungin, kasvun ja oppimisen toimialan sekä suomenkielisen varhaiskasvatuksen tarina.

Espoolaisessa varhaiskasvatuksessa korostuvat inklusion ja kestävän kehityksen mukaiset arvot. Toimintakulttuurimme on kannustava ja kokeileva. Lapsuuden arvostaminen, lasten hyvinvointi sekä perheiden tarpeisiin vastaaminen ovat toimintamme lähtökohtia. Luomme yhdessä yhteisöllisyyttä arvostavaa toimintakulttuuria, jossa lapset, huoltajat ja henkilöstö voivat kokea osallisuutta, turvallisuutta ja jatkuvuutta, ja jossa jokaisella on mahdollisuus oppia ja kehittyä. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissämme korostuvat monipuoliset kaupunki- ja luontoympäristöt sekä teknologian hyödyntäminen.

Jatkuvasti moninaistuva toimintaympäristö edellyttää varhaiskasvatuksen kehittämistä ja henkilöstömme osaamisen vahvistamista. Vastaamme näihin kehittämistarpeisiin Espoon varhaiskasvatussuunnitelman sisällön mukaisesti. Espoossa tavoitteellista varhaiskasvatusta suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan monitasoisesti Espoon varhaiskasvatussuunnitelmaa, ryhmien ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmia apuna käyttäen.

Luet parhaillaan Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen varhaiskasvatussuunnitelmaa, joka sisältää valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet mustalla tekstillä ja Espoon omat tarkennukset violetilla tekstillä. Lisäksi asiakirja sisältää Vaikuta vasuun -kyselyn tuottamia lasten ja huoltajien ajatuksia varhaiskasvatuksesta vaaleanpunaisilla pohjilla.

Espoon varhaiskasvatussuunnitelman avulla toteutamme laadukasta varhaiskasvatusta espoolaisille lapsille ja perheille. Tervetuloa lukemaan Espoon vasua!

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustalain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustalaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta².

Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

---

¹ Varhaiskasvatustalaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustalaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustalain muuttamisesta, s. 30–31

Espoon suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja Espoon varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentää jokaisessa lapsiryhmässä laadittava ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma, joka laaditaan lasten yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat huomioiden. Perusteista, Espoon omista teksteistä ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmasta muodostuva kokonaisuus ohjaa henkilöstön työtä: pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Tässä asiakirjassa ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään myös nimeä ryhmävasu. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään joissakin kohdissa lyhennettä lapsen vasu.

Espoossa suomenkielisessä ja ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa on omat, osittain yhtenevät varhaiskasvatussuunnitelmat. Tämä asiakirja koskee Espoon suomenkielistä varhaiskasvatusta, mutta luettavuuden helpottamiseksi tekstitäydennykset on kirjoitettu muotoon, jossa organisaation nimeä ei kokonaisuudessaan mainita.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

---

⁵ Varhaiskasvatustilasto 2 §

⁶ Varhaiskasvatustilasto 21 §

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

---

⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on tukea henkilöstöä toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa valtakunnallisten määräysten mukaisesti ja tuoda esiin espoolaisen varhaiskasvatuksen painotuksia. Lisäksi suunnitelman tehtävänä on antaa tietoa huoltajille ja yhteistyökumppaneille espoolaisesta varhaiskasvatuksesta.

Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kuntakohtaisena. Suunnitelmaa noudatetaan kunnallisissa päiväkodeissa, perhepäivähoidossa, avoimessa varhaiskasvatuksessa sekä muussa varhaiskasvatuksessa siten, että toiminnan järjestämisessä otetaan huomioon kunkin toimintamuodon ominaispiirteet.

Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen varhaiskasvatussuunnitelmassa ovat näkyvillä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kirjaukset ja niitä täydentävät

---

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

kuntalinjaukset. Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan myös sähköisenä ja se on saavilla muun muassa espoo.fi -sivuilla.

Osa kuntalinjauksista on laadittu yhteistyössä ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen kanssa. Suomenkielisen varhaiskasvatussuunnitelman hyväksyy Espoon kasvun ja oppimisen lautakunta ja ruotsinkielisen Svenska Rum -lautakunta.

Ostopalvelu- ja palveluseteliyksiköt noudattavat Espoon varhaiskasvatussuunnitelmaa. Kunnan valvomissa yksityisissä varhaiskasvatusyksiköissä ja perhepäivähoidossa suositellaan noudatettavan Espoon varhaiskasvatussuunnitelmaa. Yksityisen hoidon tuella toimivat palveluntuottajat voivat laatia oman varhaiskasvatussuunnitelman, joka tulee hyväksyttäväksi Espoon suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa.

Espoon varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa henkilökunnalta on kysytty näkemyksiä ja varhaiskasvatussuunnitelman tekstejä on ollut mahdollisuus kommentoida. Myös huoltajat ja lapset ovat voineet osallistua varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen vastaamalla sähköiseen Vaikuta vasuun -kyselyyn. Varhaiskasvatuksessa olevien lasten ajatuksia on selvitetty kyselyn avulla ja lisäksi lapset ovat osallistuneet vasun laatimiseen lapsiryhmissä toteutetun osallisuustehtävän kysymysten muodossa. Lainauksia lasten ja huoltajien vastauksista on poimittu osaksi tätä asiakirjaa. Suomenkielisen opetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyökumppaneilla on ollut mahdollisuus kommentoida Espoon varhaiskasvatussuunnitelman luonnosta.

Espoossa varhaiskasvatusta kehitetään pedagogisesti yhtenäisenä kokonaisuutena. Tavoitteena on lasten hyvinvointi ja yhtenäinen oppimispolku, joka huomioi lasten erilaiset tarpeet. Varhaiskasvatuksen toteutumista seurataan osana varhaiskasvatuksen ja opetuksen arviointi- ja kehittämistyötä.

Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentävät muun muassa seuraavat suunnitelmat ja ohjelmat: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, Kotouttamisohjelma, Kasvun ja oppimisen toimialan kansainvälisyys- ja globaalikasvatusohjelma, Kestävä Espoo kehitysohjelma, kestävän kehityksen kasvatuksen toimintasuunnitelma sekä Espoon suomenkielisen

varhaiskasvatuksen kestävä kasvatuksen suunnitelma. Lisäksi suunnitelmaa täydentävät myöhemmin laadittavat oheismateriaalit.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen

---

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arviotaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

---

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²³ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

Espon päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja sen toteutumista arvioidaan säännöllisesti huoltajien kanssa keskustellen. Varhaiskasvatuksen aloituskeskustelun jälkeen ensimmäinen vasukeskustelu käydään siinä vaiheessa, kun lapsi on ollut varhaiskasvatuksessa 2-3 kuukautta. Lapsi on mukana varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ikätasonsa ja kehityksensä mukaisesti huoltajiensa avustamana. Tämä varmistetaan toimittamalla huoltajille hyvissä ajoin Lapsen vasu -osiot, jotka on tehty kotona täytettäväksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkennetaan ja sitä arvioidaan huoltajien ja henkilöstön välisissä keskusteluissa vähintään kerran vuodessa ja aina tarvittaessa. Monien lasten kohdalla ennalta sovittavia lapsen vasu -keskusteluja käydään useamman kerran vuodessa.

Lasten varhaiskasvatuksen suunnittelu ja arviointi sekä yksilöllisten varhaiskasvatussuunnitelmien laatiminen on prosessi, jota johtaa varhaiskasvatustilain johtaja. Käytännössä prosessimaisuus tarkoittaa sitä, että lasten varhaiskasvatuksen suunnitteluun liittyvät myös päivittäiset kohtaamiset ja muu viestintä huoltajien kanssa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat kaikki kyseisessä ryhmässä työskentelevät, lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat ja lastenhoitajat, tarvittaessa myös erityisopettaja ja kieli- ja kulttuuriopettaja. Kaikilla edellä mainituilla ammattiryhmillä on omalta osaltaan vastuu siitä, että lapsesta tehdyt havainnot ja pedagogisen dokumentoinnin avulla lapsesta saatu tieto

---

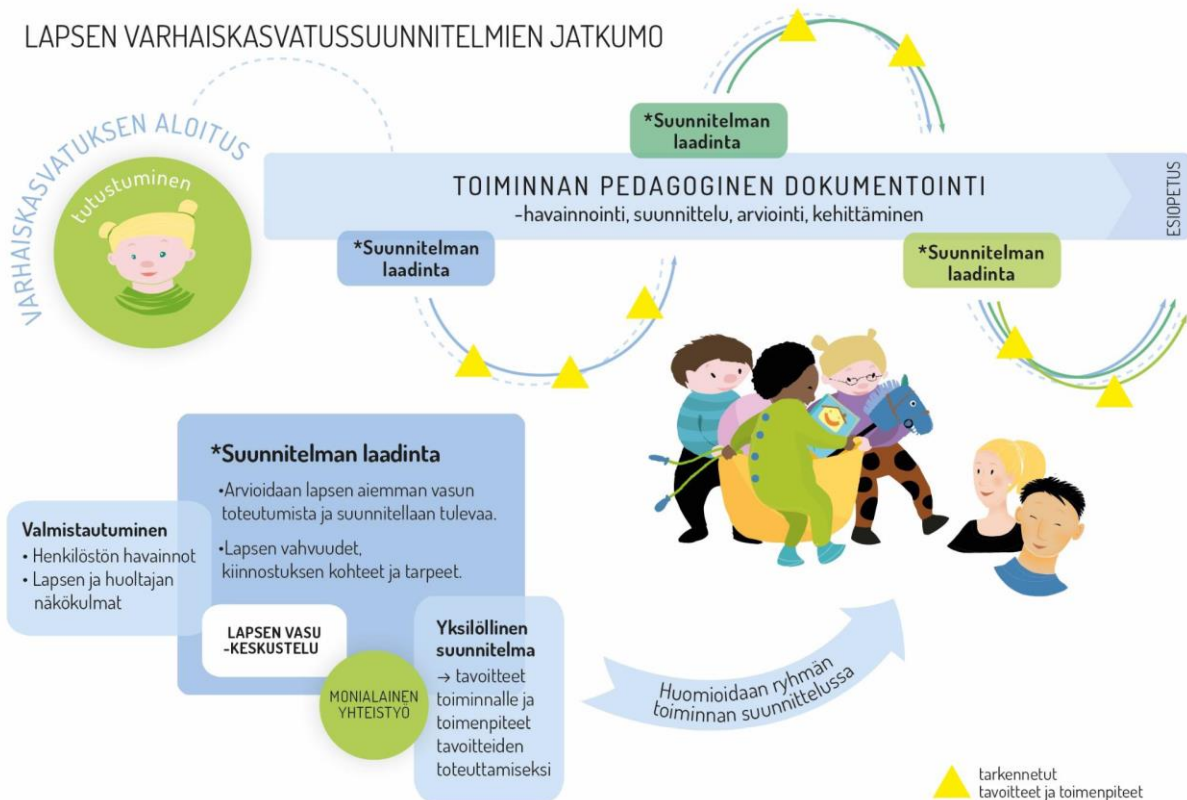
²⁷ Varhaiskasvatustilain 40 §

²⁸ Varhaiskasvatustilain 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

huomioidaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa ja käytännön toiminnassa. Tämä varmistetaan varhaiskasvatuksen opettajan johdolla yhteisissä keskusteluissa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut huoltajien kanssa käy ryhmän opettaja, joka myös kirjaa sovitut asiat lapsen vasuun.

Terveystieteiden laitoksen lääkehoitosuunnitelman osalta noudatetaan Varhaiskasvatuksen turvallisuuskäsikirjaan kirjattua erillisohjetta ja lääkehoitosuunnitelma lisätään lapsen varhaiskasvatussuunnitelman liitteeksi.

Lapsen liittyvien tietojen siirtämiseen liittyvät käytännöt on kuvattu lapsen vasuun liittyvissä erillisissä ohjeissa. Niistä kerrotaan huoltajille aloituskeskustelun yhteydessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut toiminnan pedagogiset tavoitteet otetaan huomioon ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa (tarkemmin luvussa 4.1).

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹.

Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustalain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatustalain julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatustalain palveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatustalain suunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

---

²⁹ Varhaiskasvatustalain 5 § 4 momentti

³⁰ Varhaiskasvatustalain 1 §

³¹ Varhaiskasvatustalain 1 ja 12 §

³² Varhaiskasvatustalain 5 § 2 momentti

³³ Varhaiskasvatustalain 52 §

³⁴ Varhaiskasvatustalain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolaki³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalaki⁴⁸, sosiaalihuoltolaki⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolaki⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

---

³⁵ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁶ Hallintolaki (434/2003)

³⁷ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴⁰ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴¹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁴ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁵ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁶ Varhaiskasvatustalaki 15 a §

⁴⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁴⁸ Varhaiskasvatustalaki 15 a §

⁴⁹ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵⁰ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵¹ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵² Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

---

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁶ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶⁰. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

---

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶³. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁴. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁵

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁶. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁷.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁸. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁹.

---

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷⁰. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷¹. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷²

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷³

Essoossa järjestetään varhaiskasvatusta päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodeissa sekä perhepäivähoidossa. Päiväkodeissa varhaiskasvatusta järjestetään kunnallisena, palvelusetelillä, ostopalveluna ja yksityisen hoidon tuen palveluina. Perhepäivähoitoa järjestetään kunnallisena ja yksityisenä palveluna ryhmäperhepäiväkodeissa ja perhepäivähoitajien omissa kodeissa. Vuorohoitoa järjestetään kunnallisissa päiväkodeissa.

Avointa varhaiskasvatusta järjestetään asukaspuistoissa ja kerhoissa.

Asukaspuistotoiminta on tarkoitettu eri-ikäisille lapsille, heidän huoltajilleen ja muille lasten kanssa toimiville aikuisille sekä pienille koululaisille. Kerhot tarjoavat vaihtoehdon koko- tai

---

⁷⁰ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷¹ Varhaiskasvatustalaki 38 §

⁷² Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷³ Varhaiskasvatustalaki 13 §

osapäiväiselle varhaiskasvatukselle. Kunnan järjestämää avointa varhaiskasvatusta täydentää seurakuntien ja järjestöjen järjestämä kerhotoiminta.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa varhaiskasvatuksen yleiset tavoitteet toteutetaan kunkin toimintamuodon vahvuuksia hyödyntäen. Eri toimintamuodot tekevät keskinäistä yhteistyötä palvelualueilla asiakkaiden tarpeet ja alueelliset erityispiirteet huomioiden. Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoista muodostuu lasten ja perheiden tarpeita vastaava tasalaatuinen ja monipuolinen palvelukokonaisuus.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁴.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman

---

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁵

Espoossa kiinnitetään erityistä huomiota varhaiskasvatuksen aloitusvaiheeseen. Kasvatusyhteistyö huoltajien kanssa alkaa heti ensimmäisestä yhteydenotosta ja aloituskeskustelun sekä tutustumisajankohdan sopimisesta. Aloituskeskustelussa sovitaan yhdessä huoltajien kanssa mm. siitä, miten tutustumisjakso lapselle järjestetään. Päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tutustumisjakson suunnittelusta yhdessä muiden ryhmässä työskentelevien kanssa. Henkilöstö jakaa tehtävät ja toimii sitoutuneesti niin, että lapsi ja perhe saavat mahdollisimman hyvän ja turvallisen alun uudessa varhaiskasvatusyksikössä.

Varhaiskasvatusyksikössä voidaan tarjota perheelle mahdollisuus siihen, että työntekijä käy tutustumiskäynnillä lapsen kodissa ja lapsen oma tutustumisjakso varhaiskasvatuspaikassa toteutetaan tämän jälkeen. Kotiin tehtävän tutustumiskäynnin tarkoituksena on, että lapsi tapaa työntekijän ensimmäisen kerran itselleen turvallisessa ympäristössä. Tapaamisessa kuullaan huoltajien odotuksia varhaiskasvatuksesta ja lapsi saa ennen kaikkea mahdollisuuden tutustua työntekijään rauhassa. Kotona tapahtuva tutustumiskäynti toteutetaan yhdessä tehdyn suunnitelman mukaisesti, pääsääntöisesti alle kolmevuotiaille. Tutustumiskäynti voidaan toteuttaa myös etäyhteyksiä hyödyntäen Etätutustumiskäynti kotiin -mallin mukaisesti.

Lapsen siirtyminen ja häneen liittyvä tiedonsiirto ryhmästä tai varhaiskasvatusyksiköstä toiseen suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä huoltajien sekä lähettävän ja vastaanottavan ryhmän henkilöstön kanssa. Tärkeää on huoltajien kanssa keskusteleminen ja ennen siirtymistä tehtävä tutustumiskäynti uuteen ryhmään. Vastuu tiedon siirtämisestä ja tutustumiskäynnin järjestämisestä uuteen ryhmään on sillä varhaiskasvatuksen opettajalla, jonka ryhmästä lapsi siirtyy. Tiedonsiirrossa noudatetaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyviä erillisiä ohjeita.

---

⁷⁵ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Kun lapsi siirtyy esiopetukseen tai kouluun, noudatetaan esiopetuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa Espoossa sovittuja toimintatapoja ja varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentäviä erillisiä ohjeita. Varhaiskasvatuksen eri toimijat luovat yhteistyössä esi- ja perusopetuksen toimijoiden kanssa yhteisiä toiminnallisia työtapoja, joilla edistetään pedagogista jatkumoa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja kouluun.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁶, varhaiskasvatustlain⁷⁷ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁸.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja

---

⁷⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁷ Varhaiskasvatustlain 20 §

⁷⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁹. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸⁰

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatukseen luoda edellytyksiä hyvälle kasvatustyöskentelylle⁸¹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Espoossa varhaiskasvatuksen arvoperusta muodostuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvatuista arvoista sekä kaupunginvaltuuston päättämistä Espoon arvoista. Varhaiskasvatuksessa korostuu erityisesti kestävä kehitys ja inklusion mukaiset arvot ja pyrkimys kestävä elämäntapaan sekä se, että kunnallisissa varhaiskasvatustyöskentelyissä yhdessä valitut hyveet ohjaavat kaikkea toimintaa. Hyveet ovat osa espoolaista yhteisöllistä toimintakulttuuria ja niillä luodaan hyvinvointia varhaiskasvatukseen niin lapsille kuin aikuisille. Varhaiskasvatustyöskentelyssä ryhmien

---

⁷⁹ Varhaiskasvatustilanne 15 a §

⁸⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸¹ Varhaiskasvatustilanne 3 § 1 momentti 6 kohta

varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjataan varhaiskasvatussyksikön johtajan johdolla, miten yhteisö todentaa arvoja ja hyveitä käytännön toiminnassaan.

Espoo on asukas- ja asiakaslähtöinen. *Espoossa on tärkeää, että arki sujuu. Espoon parhaat voimavarat ovat asukkaat, yhteisöt ja yritykset. Asukkaiden aktiivinen osallistuminen palvelujen kehittämiseen ja yhteistyö kumppaneiden kanssa takaavat tulokselliset ja asukkaiden tarpeisiin vastaavat palvelut.*

Lapset, huoltajat ja henkilöstö toimivat yhdessä siten, että jokainen lapsi saa parhaat edellytykset kasvaa, kehittyä ja oppia. Lapset, huoltajat ja yhteistyökumppanit kehittävät varhaiskasvatuksen palveluja aktiivisesti yhdessä. Lapsen oppimispolkua varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta perusopetukseen ja edelleen toiselle asteelle rakennetaan lapsilähtöisesti. Varhaiskasvatuksen henkilökunta toteuttaa aloitteellisesti yhteistyötä huoltajien kanssa. Huoltajien kanssa keskustellaan säännöllisesti lasten kehittymisestä ja oppimisesta. Lapset ovat aktiivisia toimijoita ja heidän kanssaan keskustellaan toiminnasta ja oppimisesta.

Espoo on vastuullinen edelläkävijä. *Edelläkävijyys merkitsee ennakkoluulottomuutta ja luovuutta, avoimuutta, nykyisen kyseenalaistamista ja rohkeutta tehdä asioita uudella tavalla. Edelläkävijyyteen sisältyy tutkimuksen ja kansainvälisen kokemuksen hyödyntäminen, kokeilut ja myös niihin liittyvien epäonnistumisten kestäminen. Kehitämme Espoota taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävästi.*

Olemme ennakkoluulottomia, luovia ja avoimia uusille toimintatavoille. Hyödynnämme tutkimustietoa ja kehittämishankkeista saatua kokemusta toiminnan kehittämisessä. Tutkimme ja kehitämme aktiivisesti omaa toimintaamme ja opimme muilta. Haluamme hyödyntää innovatiivisia työtapoja, välineitä ja oppimisympäristöjä. Sosiaalisesti, ekologisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys on sekä kasvatuksen päämäärä että kaikkea toimintaa ohjaava periaate. Lapsia ohjataan tekemään kestävän kehityksen mukaisia valintoja.

Lapset nähdään aktiivisina ja kyvykkäinä yksilöinä, joilla on halua ja kykyä toimia vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Henkilöstö etsii yhdessä lasten kanssa heille luontevia tapoja toimia, oppia ja kehittää omaa osaamistaan vastaamaan niitä.

Espoo on oikeudenmukainen. *Toimimme avoimesti, oikeudenmukaisesti, tasa-arvoisesti, yhdenvertaisesti, inhimillisesti ja suvaitsevasti.*

Varhaiskasvatuksessa jokainen kohdataan arvostavasti. Yhteisö luo yhteisen käsityksen arvostavasta kohtaamisesta. Oikeudenmukaisella ja myönteisellä tavalla toimia aikuiset antavat lapsille arvokkaan esimerkin. Lapset saavat kasvaa ja oppia psyykkisesti ja fyysisesti turvallisessa ympäristössä. Kaikilla lapsilla perheineen on yhdenvertaiset oikeudet ja velvollisuudet. Ajatus lapsen parhaasta ohjaa toimintaa.

”Tärkeitä asioita lapsen varhaiskasvatuksessa on kokea kuuluvansa ryhmään, tuntea olonsa turvalliseksi ja rohkaista itsensä ilmaisemista. Tärkeintä on turvallinen ympäristö, jossa lapsi saa olla oma itsensä.”

(huoltaja, Vaikuta vasuun -kysely)

”Toivoisin, että jokainen lapsi tulisi kuulluksi ja nähdyksi omana arvokkaana itsenään ja he oppisivat arvostamaan toistensa erilaisuutta, näkemällä sekä omia vahvuuksia että muiden vahvuuksia.”

(huoltaja, Vaikuta vasuun -kysely)

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää.

Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Espoossa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden oppimiskäsitystä täydentää positiivisen pedagogiikan näkökulma. Lasten pystyvyyden tunnetta vahvistetaan auttamalla heitä tunnistamaan ja hyödyntämään omia vahvuuksiaan ja mielenkiinnon kohteitaan. Käytännössä tämä näkyy esimerkiksi lasten yhteisinä elämyksinä ja onnistumisen kokemuksina päivittäisessä toiminnassa. Rohkaisevalla ohjauksella ja kannustavalla palautteella lisätään lasten luottamusta omiin mahdollisuuksiinsa sekä edistetään lasten kiinnostusta ja halua oppia. Henkilöstö varmistaa, että lapsi saa päivittäin myönteisiä kokemuksia yhdessä toimimisesta ja oppimisesta. Lisäksi henkilöstö edistää lasten mielen hyvinvointia muun muassa yhdessä tapahtuvan tuetun leikin avulla.

Varhaiskasvatusyksikön johtajan sekä kaikkien työntekijöiden yhteisenä vastuuna on luoda koko yhteisöön sekä lapsiryhmiin myönteinen huolenpidon ilmapiiri, jossa vuorovaikutus on lämmintä ja leikillisyyttä sekä oppimisen ilo näkyvät. Varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla on luoda ryhmälle yhteinen tapa tuoda esiin jokaisen vahvuuksia ja varmistaa ryhmän jäsenten mahdollisuus vaikuttaa toimintaan. Samoin opettajan vastuulla on varmistaa, että kaikki arjen tilanteet - myös siirtymät, ruokailut ja ulkoilut - ovat yhdessä tekemisen, oppimisen, leikillisyyden ja ilon kokemisen hetkiä ja paikkoja.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen

kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸².

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta.

Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

---

⁸² Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Espoossa laaja-alaisen osaamisen mukaiset pedagogiset tavoitteet sisältyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (luku 1.3) sekä ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan (luku 4.1). Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa yhdessä ryhmän muiden työntekijöiden kanssa siitä, että sekä ryhmän toiminta että ryhmän fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen oppimisympäristö edistävät laaja-alaisen osaamisen tavoitteita.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyytteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvyille ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut

kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸³. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

---

⁸³ HE 148/2021 s. 30–31

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁴

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

---

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

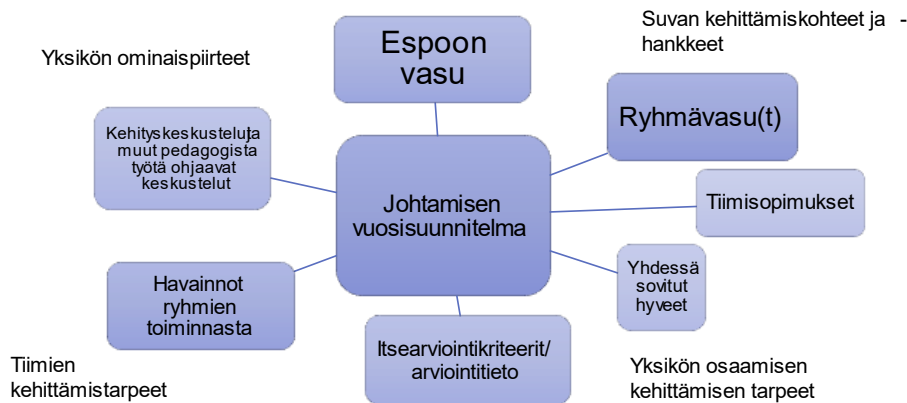
Espoon varhaiskasvatuksessa kestävä kehitys, yhteisöllisyys ja inklusion periaatteet ovat perusta toimintakulttuurin kehittämiseksi. Kehitämme myönteistä toimintakulttuuria ja positiivista pedagogiikkaa. Meillä keskiössä on jokaisen lapsen hyvinvointi ja oppimisen edistäminen sekä leikillisuus. Asiakasperheitemme ja henkilöstömme moninaisuus on voimavara yhteisöjen toimintakulttuurin kehittämisessä. Kunnallisessa toiminnassamme otamme huomioon myös työyhteisöjen yhdessä valitsemat hyveet.

Espoon kunnallisessa varhaiskasvatuksessa toimintakulttuuria kehitetään säännöllisen ja suunnitelmallisen pedagogiikan johtamisen kautta. Johtamisen vuosisuunnitelmassaan johtaja suunnittelee ja arvioi yksikön pedagogisia tavoitteita ja painopisteitä, johtamisen rakenteita sekä aikataulutusta. Pedagogiikkaa johtaessaan johtaja ylläpitää jatkuvaa pedagogista keskustelua mm. ryhmävasuprosessin avulla. Onkin tärkeää suunnitella miten ja missä käydään yhteistä keskustelua Espoon vasusta ryhmävasun osioiden kautta, ja miten sovittuja kehittämiskohteita edistetään. Selkeät rakenteet mahdollistavat jaetun, osallisuutta vahvistavan johtamisen eri tasoilla (kuva x).

Varhaiskasvatusyksikön johtaja luo pedagogiikan johtamiselle rakenteet ja käyttää johtamisen tukena seuraavia työkaluja ja toimintatapoja:

- johtamisen vuosisuunnitelma
- ryhmävasuprosessin ohjaaminen
- Itsearviointikriteerit arvioinnin tukena
- kehityskeskustelut ja muut pedagogista työtä ohjaavat keskustelut
- tiimisopimusten tarkastelu tiimien kanssa
- jatkuvan parantamisen toimintatapa
- säännöllinen ryhmien toiminnan havainnointi ja toiminnan yhteinen reflektointi
- hyveet toimintakulttuurin perustana

Pedagogiikan johtaminen yksikötasolla

Pedagogiikan johtamisen rakenteet yksikössä jaetun, osallisuutta vahvistavan johtamisen tukena

Toimintakulttuurien kehittymistä arvioidaan monitasoisen varhaiskasvatussuunnitelmatyön avulla. Siihen sisältyy Espoossa tämän asiakirjan ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmien lisäksi ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.4) sekä pedagogisen dokumentoinnin käytännöt (luku 4.2). Lisäksi toimintakulttuurin kehittäminen ja arviointi sisältyy varhaiskasvatuksen kehittämis- ja arviointityöhön, joka on kuvattu luvussa 7.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Varhaiskasvatuksessa kaikki yhteisön jäsenet oppivat toisiltaan. Yhdessä oppimisen kautta harjoitellaan uusia asioita ja taitoja, mutta myös vahvistetaan ja vaalitaan olemassa olevia vahvuuksia. Pedagogisen keskustelun jatkuvuus, yhteinen toiminnan reflektointi ja osaamisen jakaminen ovat työyhteisössä merkityksellisiä oppivan yhteisön tunnusmerkkejä, joiden toteutumista varmistetaan ryhmävasuprosessissa. Yhdessä oppiminen rakentaa yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta, jotka pohjustavat koko yhteisön hyvinvointia.

Espoossa kunnallisten varhaiskasvatusyksiköiden kehittämistyötä toteutetaan Karvin laatuindikaattoreiden pohjalta laadittujen itsearviointikriteereiden avulla. Työyhteisöt arvioivat toimintaansa kriteerien avulla, asettavat itselleen tavoitteita ja arvioivat niiden saavuttamista. Espoossa hyödynnetään myös asiakaskyselyjä ja muita kyselyjä kehittämistyön apuna. Yhteiskehittämisen avulla tuetaan kumppanuuksia ja työyhteisöjä erilaisissa kehittämisprosesseissa.

”Vanhempana on ihanaa nähdä projekteja ja taideteoksia mitä lapset ovat yhdessä tehneet. Kun ovat oppineet toinen toisiltaan.”

(Huoltaja, Vaikuta vasuun -kysely)

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyys-suhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Espoossa varhaiskasvatuksen henkilöstö rikastaa lasten leikkejä ja leikkimaailmoja pedagogisella toiminnalla, oppimisympäristöjen muokkaamisella ja erilaisilla leikkivälineillä. Leikkillisyyttä hyödynnetään arjen tilanteissa ja näin vahvistetaan myönteistä ilmapiiriä lapsiryhmissä. Henkilöstö tukee lasten omaehtoisia ja pitkäkestoisia leikkejä, mielikuvitusta ja leikin kehittymistä. Leikin kautta vahvistetaan lapsiryhmän vuorovaikutusta, yhteisöllisyyttä ja ryhmään kuulumisen tunnetta. Henkilöstö tiedostaa leikin merkityksen kaverisuhteiden syntymisessä ja vahvistamisessa. Henkilöstö turvaa leikin edellytykset ja varmistaa, että jokaisella lapsella on mahdollisuus leikkiin. Lapset pääsevät osallistumaan leikkien ja leikkiympäristön suunnitteluun ja arviointiin ikätasolleen sopivalla tavalla.

Henkilöstön tehtävänä on havaita lasten vuorovaikutusaloitteet, vastata niihin ja tukea lasten vuorovaikutusta tarvittavin keinoin (myös non-verbaalisen viestinnän havainnointi,

kuvakommunikaatio, tukiviittomat ja digitaaliset välineet). Omalla esimerkillään kasvattaja osoittaa lapsille, että vuorovaikutukseen osallistumisella on merkitystä ja vaikutusta yksilöä koskeviin asioihin. Yhteisöllisyyttä vahvistetaan opettamalla lapsille toisia huomioonottavia toimintatapoja ja tukemalla niiden harjoittelua. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota omiin ja toisten tunteisiin, osoittamaan myötätuntoa sekä huolehtimaan kavereista. Vuorovaikutuksessa toisten kanssa toimimisesta syntyy merkityksellisyyden kokemus.

”Varhaiskasvatuksessa ensisijaisen tärkeää on lapsen aito kohtaaminen. Lämmin, välittävä aikuinen, joka tekee lapsen olon tervetulleeksi.”

(Huoltaja, Vaikuta vasuun -kysely)

”Päiväkodissa kivaa on leikkiminen ja kavereiden kannustaminen.”

(Lapsi, Vaikuta vasuun -kysely)

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁵ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta.

---

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁶. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Vahvistamalla lasten osallisuutta ja rakentamalla inklusiivista toimintakulttuuria edistetään samalla sosiaalisesti kestävästä kehitystä. Varhaiskasvatusyhteisöissä toimitaan inklusiivisesti huolehtimalla siitä, että jokaisella lapsella ja hänen huoltajillaan on mahdollisuus osallistua tasavertaisesti omalla tavallaan yhteisön ja oman ryhmän toimintaan. Jokaisen yhteisön jäsenen kokemus yhteisöön ja ryhmään kuulumisesta on merkityksellinen. Henkilöstö tiedostaa oman toimintansa ja vuorovaikutuksensa merkityksen tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumisessa. Yhteisöissä vaalitaan asennetta, jonka mukaan jokainen yhteisön jäsen on samanarvoinen ja ainutlaatuinen. Moninaisuutta ei lähestytä poikkeuksien havaitsemisena, vaan siten, että moninaisuus tarkoittaa kaikkiin yhteisön jäseniin luonnollisesti kuuluvia, yhteisöä rikastuttavia asioita.

Varhaiskasvatusyksiköissä tehdään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma ryhmävasuun yksikön yhteiseen osaan. Ryhmävasun avulla tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmia pohditaan säännöllisesti. Näin luodaan yhteistä ymmärrystä ja sovitaan konkreettisesti niistä toimintaperiaatteista, joiden avulla turvataan jokaisen lapsen ja perheen tasa-arvoinen ja yhdenvertainen kohtelu.

---

⁸⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Lasten tasa-arvoa lisätään myönteisen erityiskohtelun avulla tilanteissa, joissa lasten tarvitseman tuen tai suomen kielen oppimisen näkökulmasta tarvitaan erilaisia toimia. Tämä periaate huomioidaan mahdollisuuksien mukaan myös avoimen varhaiskasvatuksen järjestelyissä ja sisällöissä.

Lapsen osallisuus on sekä inklusiivisuuden periaate että sen ilmentämisen keino varhaiskasvatuksen arjessa. Henkilöstö huomioi jokaisen lapsen hänen tarpeittensa mukaisesti päivittäin. Lasten kuuntelemiselle varataan tilaa ja aikaa suunnitelmallisesti ja säännöllisesti. Kasvattaja auttaa aktiivisesti kaikkia lapsia ilmaisemaan ajatuksiaan ja mielipiteitään. Lasten ajatukset ja ideat yhdistyvät kasvattajan pedagogiseen osaamiseen muodostaen yhteisiä prosesseja - arjen toimintoja ja projekteja. Henkilöstön tehtävänä on sanoittaa yhteistä vaikuttamista ja auttaa lapsia arvioimaan oman osallisuutensa toteutumista. Heidän tehtävänsä on myös varmistaa, että jokainen lapsi saa myönteisiä kokemuksia osallistumisesta ja vaikuttamisesta. Mahdollisuus tehdä aloitteita ja vaikuttaa omaan toimintaympäristöön edistää lasten oppimista ja vahvistaa lasten pystyvyyden kokemuksia. Se myös rohkaisee aktiiviseen toimijuuteen ja vahvistaa luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Lasten halua vaikuttaa oman elämänsä asioihin tuetaan positiivisen palautteen, kannustuksen ja rohkaisun avulla sekä tekemällä näkyväksi asioita, joihin lapset ovat vaikuttaneet.

Varhaiskasvatuksessa mahdollistetaan lasten osallistuminen pedagogisen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin auttamalla lapsia dokumentoimaan omia ajatuksiaan ja ideoitaan esimerkiksi saduttamalla, kuvaamalla ja videoimalla. Yhteisen suunnittelun ja arvioinnin tukena käytetään esimerkiksi lasten kokouksia, yhteisiä tuumaushetkiä ja äänestyksiä. Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä lasten tulee voida osallistua lapsiryhmän sääntöjen sopimiseen ikätasonsa ja edellytystensä mukaisesti. Nämä erilaiset osallistumisen ja vaikuttamisen tavat kirjataan ryhmävasuun ja osaksi ryhmän toiminnan rakenteita.

”Toivoisin, että lasten ääni kuuluisi ja näkyisi varhaiskasvatuksessa ja heitä rohkaistaisiin ajattelemaan itsenäisesti.”

(Huoltaja, Vaikuta vasuun -kysely)

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa.

Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus.

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Inklusiiviset periaatteet ja toimintatavat ohjaavat kaikkea varhaiskasvatuksen toimintaa.

Espoossa jokainen lapsi nähdään ensisijaisesti lapsena, eikä esimerkiksi taustansa edustajana tai jonkin ominaisuutensa tai piirteensä kautta. Varhaiskasvatuksessa käytännöt, toimintatavat, menetelmät, ympäristö sekä jokainen kohtaaminen vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja samankaltaisuuksien löytämistä erilaisuuden korostamisen sijaan. Kulttuurinen moninaisuus on positiivisen kiinnostuksen kohde ja luonteva osa varhaiskasvatuksen arkea, jossa moninaisuutta kunnioitetaan ja tuodaan esille niin

sanoissa kuin teoissa. Sensitiivisyys ja kunnioittava suhtautuminen kulttuuriseen moninaisuuteen on toiminnan ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön pohja. Toiminnassa otetaan huomioon myös työyhteisön yhä kasvava kulttuurinen moninaisuus, joka on yhteisön rikkaus ja hyödynnettävissä oleva voimavara.

”Tärkeää olisi opettaa kriittisen ajattelun ja keskustelun taitoja, joissa erilaisille näkemyksille on sija. Erilaisten kulttuurien ymmärrys lisää suvaitsevaisuutta.”

(Huoltaja, Vaikuta vasuun -kysely)

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁷. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja

---

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 10 §

seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Kiusaamisen ehkäiseminen ja vertaissuhteiden vahvistaminen

Hyväksyvä, jokaista arvostava ja kunnioittava, sekä kaikkien osallisuuden varmistava toimintakulttuuri on pohja varhaiskasvatustyöskentelyn kiusaamisen ehkäisemiselle.

Kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään vaikuttamalla sekä henkilöstön omaan että lapsiryhmän toimintaan. Varhaiskasvatustyöskentelyn johtaja varmistaa, että kiusaamisesta ilmiönä puhutaan työyhteisössä. Se opitaan tunnistamaan asiaksi, johon vaikuttavat myös henkilöstön asenteet, suhtautuminen kuhunkin lapseen, lapsiryhmään ja työyhteisöön. Henkilöstö itse vaikuttaa ilmiön olemassaoloon.

Kiusaamista ennaltaehkäistään tietoisilla, pedagogisilla valinnoilla, joissa korostuvat koko toimintakulttuurin ja lasten mielen hyvinvoinnin kannalta merkitykselliset asiat: läsnä oleva henkilöstö, yhteisöllisyys, hyvä kaveruus, toisen auttaminen ja myötätunto. Henkilöstö auttaa lapsia sekä sanoittamaan tunteitaan ja ajatuksiaan että löytämään toimivia ratkaisumalleja ristiriitatilanteisiin. Lasten tulee voida kertoa kokemuksistaan ja heillä on oikeus tulla kuulluksi ja voida luottaa siihen, että henkilöstö kantaa vastuun myös vaikeissa tilanteissa. Lapsille opetetaan, että kiusaaminen on väärin, mutta sen sijaan kiusaamisesta kertominen aikuiselle tai kiusatun puolustaminen on oikein ja rohkeaa. Jos kiusaamista kuitenkin tapahtuu, henkilöstö puuttuu siihen ja kaikenlaiseen väkivaltaan ja häirintään välittömästi. Henkilöstö varmistaa myös jokaisen lapsen näkökulmasta kaveritaitojen harjoittelun, jota tehdään arjessa myönteisten keinojen kautta. Ryhmässä harjoitellaan tunne- ja kaveritaitoja sekä toisten huomioonottamista erilaisissa arjen tilanteissa monipuolisten työtapojen avulla. Varhaiskasvatuksessa keskitytään aina myönteisiin toimintatapoihin niin lasten kuin aikuistenkin välisessä vuorovaikutuksessa.

Kaikkia lapsia ohjataan lapsen iän ja kehityksen mukaisesti sekä oman että toisen kehon kunnioittamiseen. Kehosta puhutaan myönteiseen sävyyn ja lapsi oppii, että kaikki kehon osat ovat yhtä arvokkaita ja että on tärkeää hoitaa ja arvostaa omaa kehoaan. Lasten kysymyksiin vastataan avoimesti lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Lisäksi lasten kanssa keskustellaan hyvästä ja turvallisesta kosketuksesta. Lasta opetetaan myös tarvittaessa puolustamaan itseään, jos jokin asia tuntuu ikävältä tai pelottavalta ja hakemaan tarvittaessa apua aikuiselta. Lapsille opetetaan kehotunnetaitoja sekä turvataitoja, jotka auttavat lasta suojautumaan kiusaamiselta, häirinnältä ja väkivallalta. Apuna tässä työssä voidaan käyttää muun muassa Väestöliiton verkkosivuilta saatavaa aineistoa.

Varhaiskasvatuksessa henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osa vertaisryhmää ja että kukaan ei jää yksin. Varhaiskasvatusyksikössä tehdään suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä (kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma). Suunnitelma kirjataan ryhmävasun yksikön yhteiseen osaan, kiusaamisen ehkäisyn ja vertaissuhteiden vahvistamisen kohtaan. Ryhmävasuun tehdään myös ryhmäkohtaiset kirjaukset, käytännön toiminta kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi sekä sen arviointi. Espoossa on toimialatasoisesti käytössä Yhdessä vahvaksi yhteisöksi - Ei kiusaamiselle- suunnitelma.

”Kiusaamisen taustalla on usein halua tulla kuulluksi ja nähdyksi. Tämä pitäisi yrittää jotenkin huomioida kiusaamisen aloittamisen estämiseksi. Kaikilla lapsilla on oikeus turvalliseen lapsuuteen ja kasvattajilla on oikeus turvalliseen työympäristöön.”

(Huoltaja, Vaikuta vasuun –kysely)

Kestävän elämäntavan polkua rakentamassa

Espoossa varhaiskasvatuksen päivittäisessä toiminnassa huomioidaan kaikki kestävän kehityksen näkökulmat. Kulttuurisesti kestävä kehitys edistetään arvostamalla kulttuurista moninaisuutta, lapsen omaa kulttuuriperintöä ja muita kulttuureita. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten kulttuuri-identiteetin muodostumista luomalla sosiaalisesti turvallisia oppimisympäristöjä ja edistämällä kulttuurien välistä vuorovaikutusta sekä ymmärrystä. Näin tuetaan lapsen kehittymistä oman kulttuuripiirinsä ja suomalaisen yhteiskunnan jäseneksi. Sosiaalisesti kestävä elämäntapaa vahvistetaan esimerkiksi opettamalla lapsille kaveritaitoja ja yhteisöllisyyteen kasvamista.

Ekologisesti kestävä elämäntapaa tuetaan esimerkiksi luontopedagogiikan avulla. Jokaisen lapsen hyvän luontosuhteen muodostumiseen kiinnitetään erityistä huomiota ja lapsia ohjataan tutkimaan ja suojelemaan luontoa. Taloudellisesti kestävän kehityksen näkökulmasta toiminnassa käytetään kierrätysmateriaaleja ja opetellaan yhdessä sekä kierrättämisen että lajittelemisen taitoja. Henkilöstö ohjaa lapsia arkipäivän konkreettisten esimerkkien avulla huomaamaan ja ymmärtämään, että pienillä päivittäisillä teoilla on merkitystä. Varhaiskasvatustyösköön johtaja vastaa siitä, että taloudellinen kestävyys huomioidaan yksikön toiminnan organisoinnissa. Kestävän kehityksen kasvatuksen tavoitteena on kasvattaa luottamusta tulevaisuuteen ja omiin vaikutusmahdollisuuksiin sekä ekologista ja sosiaalista hyvinvointia tavoittelevia kansalaisia.

Kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti varhaiskasvatuksessa mietitään yhdessä lasten kanssa toiveiden kohtuullisuutta ja arvioidaan, kuinka paljon erilaisia tavaroita on riittävästi, tarvitaanko aina uusia vai voiko vanhoja yhdessä kunnostaa. Lapsia ohjataan olemassa olevan arvostamiseen ja siitä huolen pitämiseen. Materiaalihankinnoissa huomioidaan ekologisuus ja välineiden käytössä hyödynnetään yhteiskäyttöä niin varhaiskasvatustyösköön sisällä kuin alueellisesti. Lapset osallistuvat hankintojen suunnitteluun ja heitä tuetaan tekemään valintoja kestävästä näkökulmasta.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁸. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

---

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Espoossa lasten oppimisympäristönä hyödynnetään varhaiskasvatusyksikön ja sen lähiympäristön lisäksi koko pääkaupunkiseutua retkikohteineen sekä kulttuuri- ja liikuntapalveluineen. Espoolle ominaista rikasta ja monipuolista luontoa käytetään oppimis- ja toimintaympäristönä mahdollisimman usein. Lapsille järjestetään päivittäin monipuolisia mahdollisuuksia ulkoiluun ja ulkona oppimiseen. Varhaiskasvatusyksikön lähiluonto on tärkeä osa oppimisympäristöä.

Varhaiskasvatusyksiköiden fyysisiä oppimisympäristöjä arvioidaan ja muokataan jatkuvasti osana pedagogista toimintaa siten, että ne pysyvät dynaamisina ja houkuttelevina. Lasten mielikuvituksen rikastamiseksi hankitaan ja kierrätetään laadukkaita, ei liian valmiita sisä- ja ulkoleikkivälineitä ja toiminnassa hyödynnetään luonnonmateriaaleja. Liikunta- ja leikkivälineet sekä roolivaatteet ovat lasten saatavilla ja lapset osallistuvat niiden hankintaan mahdollisuuksien mukaan.

Tilojen käyttöä suunnitellaan ja oppimisympäristöjä muokataan yhdessä lasten kanssa. Päivän kulkua tarkastellaan erilaisista näkökulmista niin, että pienissäkin tiloissa voidaan liikkua ja esimerkiksi roolileikille on aikaa ja tilaa. Lasten kanssa suunnitellut ja sovitut oppimisympäristöön tai toimintakäytäntöihin liittyvät muutokset kirjataan ryhmävasuun. Muutosten toteutumista seurataan ja arvioidaan.

Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä käytetään luontevana osana pedagogista toimintaa esimerkiksi luovan tuottamisen, tutkimisen ja taltioimisen välineinä projekteissa. Käytössä huomioidaan lapsen lähikehityksen vyöhyke, yhdessä tekeminen ja lasten osallisuus. Digitaalisten välineiden avulla oppimisympäristöä laajennetaan seinien

ulkopuolelle esimerkiksi metsiin, eri maihin ja avaruuteen hyödyntäen kuvia sekä ääni- ja videomaisemia.

Etäyhteyksillä voidaan tehdä vierailuja esimerkiksi kulttuuripalveluihin, muihin varhaiskasvatusryhmiin, perheiden koteihin ja muihin maihin ystäväpäiväkoteihin. Digitaalisten laitteiden, sovellusten ja ympäristöjen valinnassa kiinnitetään erityistä huomiota niiden elinkaareen, yhteensopivuuteen, pedagogiseen soveltuvuuteen, monipuolisen hyödyntämisen mahdollisuuksiin ja käyttöturvallisuuteen.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaa siitä, että lapsiryhmän fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista oppimisympäristöä sekä lasten hyvinvointia ja toimintaa oppimisympäristössä seurataan päivittäin. Fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön tulee mahdollistaa jokaisen lapsen osallisuus ja toimijuus. Sensitiivisen henkilöstön tuella ja ohjauksella oppimisympäristö houkuttelee lasta oppimaan ja auttaa häntä toimimaan sopivan haasteellisten tehtävien parissa. Lapsi oppii parhaiten, kun hän voi harjoitella merkitykselliseksi kokemiaan asioita, joita hän on juuri oppimassa, mutta ei vielä kunnolla osaa.

Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että oppimisympäristössä on mahdollisuus ja tilaa rakentaa erilaisia leikkejä. Lasten käyttöön tarkoitetut välineet ja materiaalit valitaan kestävän kehityksen periaatteet huomioiden, ne ovat lasten saatavilla ja lapsia opastetaan ja kannustetaan huolehtimaan niistä asianmukaisesti. Oppimisympäristön tulee innostaa lapsia ja antaa heille mahdollisuus sekä yhdessä koettuihin elämyksiin että ponnisteluun ja oppimisen iloon. Pystyvyyden kokemukset lisäävät lapsen uskoa omaan itseensä ja vahvistavat hänen mielensä hyvinvointia.

Espoossa oppimisympäristöjen toimivuutta arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti muun muassa tiimipalavereissa keskustellen. Keskusteluissa huomioidaan lasten havainnoinnista, pedagogisesta dokumentoinnista ja lasten vasuista nousevat tarpeet, lasten vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet. Oppimisympäristöjen arvioinnin apuvälineenä voidaan ryhmävasun lisäksi käyttää myös muita yhdessä sovittuja työkaluja.

”Mä ainakin toivoin et erkkeriin tulis poliisiasema ja se tuli.”

(Lapsi, Vaikuta vasuun –kysely)

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁹.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

---

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹¹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5).

Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Espoon varhaiskasvatuksessa luottamuksen rakentaminen nähdään tärkeänä kaikissa kohtaamisissa huoltajien kanssa. Henkilöstö kohtaa perheen myönteisesti, lämpimästi ja arvostavasti. Tasa-arvoinen vuorovaikutus syntyy arjen tilanteissa kuuntelun, dialogin ja rohkean mutta sensitiivisen kysymisen ja keskustelun kautta.

Henkilöstöllä on vuorovaikutus- ja viestintävastuu yksittäisen lapsen ja lapsiryhmän varhaiskasvatukseen liittyvissä asioissa. Henkilöstö vastaa siitä, että huoltajat ovat tietoisia Espoon varhaiskasvatussuunnitelmasta. Varhaiskasvatustyöyksikön johtajalla on vastuu koko varhaiskasvatustyöyksikköä koskevien asioiden viestinnästä. Hänen johdolla määritellään yksikön huoltajien kanssa viestimisen tavat. Viestinnän peruslähtökohta on avoimuus. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että viestintä tavoittaa kaikki perheet. Kunnallisissa varhaiskasvatustyöyksiköissä käytetään päivittäisten kohtaamisten ja vasu-keskustelujen lisäksi eVakaa ensisijaisena viestintävälineenä sekä toimintakalenteria, josta huoltajat voivat nähdä lapsensa ryhmän suunniteltua ja toteutunutta pedagogista toimintaa.

Osallisuuden kokeminen on yksilöllistä ja osallisuus voi todentua eri tavoin. Jokaisessa varhaiskasvatustyöyksikössä luodaan toimivat kohtaamisen rakenteet ja huoltajien osallisuutta edistävät toimintatavat yhteistyössä heidän kanssaan. Erityisesti tämä korostuu avoimen varhaiskasvatuksen palveluissa. Varhaiskasvatushenkilöstön tehtävänä on varmistaa, että kaikilla perheillä on mahdollisuus osallistua haluamallaan ja heille mahdollisella tavalla varhaiskasvatustyöyksikön toimintaan. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin esimerkiksi

varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa ja erilaisissa yksikön tapahtumissa. Lisäksi voidaan hyödyntää digitaalisia välineitä ja palautekanavia.

Huoltajien osallistuminen keskusteluihin tai yksikön tapahtumiin voidaan tarvittaessa mahdollistaa myös etäyhteyksien avulla. Yhteisen kielen puuttuessa voidaan käyttää apuna tulkkia ja myös esimerkiksi non-verbaalia viestintää, kuvia ja digitaalisia välineitä.

”Kohtaamiset päiväkodin työntekijöiden kanssa vietäessä lasta ja hakiessa lasta ovat todella tärkeitä kohtaamisia vanhemman näkökulmasta.”

(huoltaja, Vaikuta vasuun -kysely)

”Lapsen aito kuunteleminen, näkeminen ja havainnointi varhaiskasvatuksessa, joiden pohjalta hänen vasu laaditaan yhteistyössä meidän vanhempien kanssa. Myös yhteinen keskustelu on meille vanhemmille tärkeää päivittäin.”

(Huoltaja, Vaikuta vasuun -kysely)

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹². Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹³.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen

---

⁹² Varhaiskasvatustilain 7 ja 22 §

⁹³ Varhaiskasvatustilain 7 §

ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁴

Espoon varhaiskasvatuksessa monialaisen yhteistyön tärkeimpinä tavoitteina ovat hyvinvoiva lapsi ja perheiden tarkoituksenmukaiset palvelut. Kasvun ja oppimisen toimialalla yhteistyötä tehdään sovituisissa kokousrakenteissa ja esimerkiksi yhteishankkeissa yhdessä suomenkielisen perusopetuksen, ruotsinkielisen opetuksen ja varhaiskasvatuksen ja nuorisopalveluiden kanssa. Edellä mainittujen lisäksi yhteistyö kulttuurin ja liikunnan ja urheilun tulosityksiköiden, maahanmuuttajapalvelujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten, kestävän kehityksen toimijoiden, luontokoulujen, seurakuntien ja muiden katsomusyhteisöjen, järjestöjen ja lähialueen toimijoiden kanssa monipuolistaa varhaiskasvatuksen toimintaa ja lasten oppimisympäristöjä.

Varhaiskasvatuksessa on kattavat yhteistyörakenteet perhekeskuksen toimijoiden ja erikoissairaanhoidon kanssa. Perhekeskuksen yhteistyötahoja varhaiskasvatuksen kanssa ovat esimerkiksi lasten terapiapalvelut, neuvola, perheneuvola ja lastensuojelu. Monialaista yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan säännöllisesti yhteistyökumppaneiden

---

⁹⁴ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatustilaki 7 §

kanssa. Kehitämme monialaista yhteistyötä jatkossa Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen kanssa.

Neuvolan kanssa yhteistyötä tehdään lapsen ikävuositarkastusten yhteydessä. Päiväkodeissa on käytössä yhteinen Hyve-malli. Hyve-mallin mukaisesti neuvolan nelivuotistarkastuksessa hyödynnetään varhaiskasvatuksessa huoltajien kanssa käytyä keskustelua ja keskusteluista saadut tiedot siirretään neuvolaan huoltajien luvalla. Lisäksi käynnillä tarkastellaan lapsen kehitystä laajemmin. Mikäli lapsen kehityksestä, kasvusta ja oppimisesta herää huolta, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta lähetetään sovitut osat huoltajien luvalla neuvolaan heti vasukeskustelun jälkeen.

Varhaiskasvatuksella on sovitut yhteiset toimintatavat siitä, miten perhe ohjataan perhe- ja sosiaalityön tai lastensuojelun palveluihin. Kun perheellä on kontakti lastensuojeluun, sovitaan perheen ja lastensuojelun työntekijöiden kanssa yhdessä lasten palaveriin osallistumisesta ja tavoista, joilla tietoa välitetään eri toimijoiden välillä. Lastensuojelun pyytäessä tietoa lapsen asioista, tulee varhaiskasvatuksen vastata pyyntöön. Lastensuojelun työntekijä osallistuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun, jos varhaiskasvatus on lastensuojelun avohuollon tukitoimi.

Varhaiskasvatuksella ja vammaispalvelulla on yhteisesti sovitut toimintatavat ja yhteistyökäytännöt. Vammaispalvelun työntekijä osallistuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun, jos lapsella on asiakkuus vammaispalveluissa tai asiakkuutta valmistellaan. Tarvittaessa vammaispalvelun työntekijä osallistuu tutustumiskäynnille lapsen kotiin yhdessä koordinoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa arvioidaan, kuuluuko lapsi erityishuoltona järjestettävään varhaiskasvatukseen.

Monialaista yhteistyötä tehdään aina voimassa olevien salassapito- ja tiedonsiirtosäädösten mukaisesti. Tiedonsiirtoon ja yhteistyöhön liittyvät lupa-asiat sovitaan huoltajien kanssa erikseen. Lapsiryhmän henkilöstö yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa ohjaa perheen tarvittaessa tarkoituksenmukaisten palvelujen piiriin. Myös avoimen varhaiskasvatuksen henkilöstö kuuntelee asiakkaiden palvelutarpeita ja ohjaa heitä keskustellen sopivien palveluiden äärelle.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvi 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös

luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma on keskeisin pedagoginen työväline Espoon suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa. Jokaisessa lapsiryhmässä laaditaan päivittäistä kasvatusta ja opetustyötä ohjaava ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma eli ryhmävasu. Ryhmävasun kautta suunnitellaan ja arvioidaan pedagogisen toiminnan kokonaisuutta. Ryhmävasu on prosessi, jossa huomioidaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja Espoon varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut toiminnalle asetetut tavoitteet. Suunnitelmaan tehdään viikoittain lisäyksiä ja tarkennuksia lasten tarpeiden, aloitteiden, mielenkiinnon kohteiden ja vahvuuksien perusteella.

Ryhmävasutyöskentelyssä pedagoginen keskustelu on keskiössä sekä yksikkö- että tiimitasolla. Ryhmävasuprosessia johtaa varhaiskasvatustyöyksikön johtaja, jonka vastuulla on huolehtia siitä, että yksikön yhteinen näkemys pedagogisesta toiminnasta huomioidaan ryhmien toiminnan suunnittelussa ja siten myös jokaisen ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa. Ryhmävasun ensimmäisen osan avulla yksikön johtaja johtaa ja kehittää yksikön pedagogiikkaa henkilöstön kanssa yhdessä sovittuun suuntaan. Ryhmävasun toisessa osassa luodaan toimiva suunnittelun, arvioinnin ja pedagogisen dokumentoinnin kokonaisuus sekä arjen rakenteet ryhmän pedagogiselle toiminnalle. Kolmannessa osassa suunnitellaan pedagogista toimintaa, jossa yhdistyvät lasten mielenkiinnon kohteet, tarpeet ja vahvuudet sekä oppimisen alueet laaja-alaisen osaamisen vahvistamiseksi.

Varhaiskasvatustyöyksikön johtaja huolehtii ryhmävasuprosessin jatkuvuudesta yksikön eri rakenteissa. Ryhmätasolla vastuu ryhmävasun laatimisesta on päiväkodeissa

varhaiskasvatuksen opettajalla ja ryhmäperhepäiväkodissa lastenhoitajalla. Ryhmävasu on koko tiimin yhteinen työväline. Sen avulla varmistetaan tiimin sekä erityisopettajien ja kieli- ja kulttuuriopettajien yhteissuunnittelu ja toiminnan arviointi. Edellä mainitun lisäksi ryhmävasua käytetään varhaiskasvatuksen opettajien ja yksikköjohtajan yhteisen pedagogisen keskustelun välineenä varhaiskasvatuksen laadun varmistamiseksi.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Pedagoginen dokumentointi on työväline varhaiskasvatuksen henkilöstön oman työn kehittämiseen. Espoossa pedagogista dokumentointia hyödynnetään yksittäisen lapsen ja

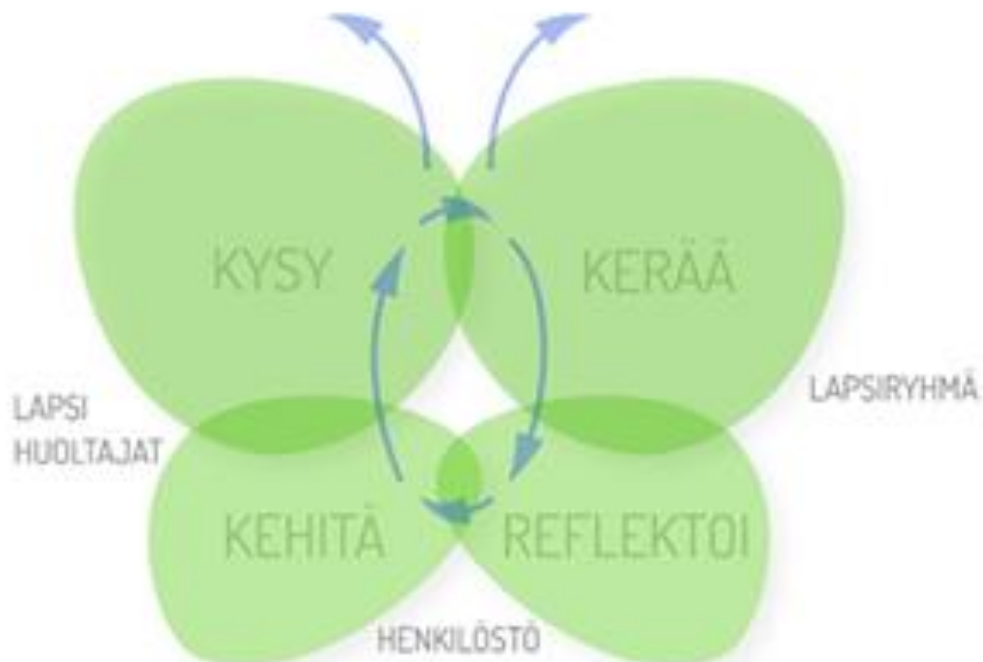
lapsiryhmän vahvuuksien, onnistumisten ja tuen tarpeiden näkyväksi tekemisessä sekä lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

Pedagogisen dokumentoinnin lähtökohtana on yhteisen tarkastelun kohteen valitseminen. Tästä ilmiöstä, aiheesta tai tilanteesta kerätään ja tuotetaan erilaisia dokumentteja, kuten lasten piirustuksia, ajatuksia, ideoita, valokuvia, videoita, satuja tai henkilöstön kirjaamia havaintoja tarkoituksenmukaisella tavalla. Dokumentteja tuottavat henkilöstö, lapset ja huoltajat suhteessa tarkasteltavaan ilmiöön/asiaan. Erityistä huomioita kiinnitetään siihen, että lapsilla on mahdollisuus dokumentoida itseään kiinnostavia näkökulmia, asioita ja arjen tapahtumia sekä suunnitelmallisesti että spontaanisti. Dokumentteja tarkastellaan yhdessä lapsen, lapsiryhmän, henkilöstön ja huoltajien kanssa keskustellen ja yhteistä ymmärrystä rakentaen. Lapsiryhmän yhteisissä arjen kokoontumisissa keskustellaan menneestä ja tulevasta pedagogisesta toiminnasta dokumenttien avulla. Yhteisessä tuumailussa eli reflektoinnissa syntyviä näkökulmia, ajatuksia ja ideoita käytetään esimerkiksi yksittäisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa, lapsiryhmän pedagogisen toiminnan, toistuvien arkitilanteiden ja projektitoiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa ja lasten sekä huoltajien osallisuuden vahvistamisessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman suunnitteluvaiheessa pohditaan yhdessä huoltajien kanssa, kuinka pedagogista dokumentointia hyödynnetään lapsen vasun toteutumisen seurannassa ja arvioinnissa. Pedagogisen dokumentoinnin hyödyntämistä ryhmätasolla suunnitellaan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa. Suunnitelmallisuudessa kiinnitetään huomiota erityisesti lasten aktiiviseen rooliin dokumentoijina ja dokumenttien yhteisen käsittelyn käytäntöihin viikko-, kuukausi- ja vuositasolla. Pedagogista dokumentointia hyödynnetään myös ryhmävasun toteutumisen seurannassa ja arvioinnissa. Edellisten lisäksi pedagoginen dokumentointi on tärkeä lasten leikkiä tukeva ja rikastava käytäntö. Pedagogisen dokumentoinnin avulla voidaan ymmärtää oppimisen alueiden yhdistelevän ja soveltavan pedagogisen toiminnan kytkeytyminen lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen. Tarkastelun apuna voidaan hyödyntää esimerkiksi projektiseinää.

Ryhmän henkilöstön tehtävänä on dokumentointiprosessin yhteydessä hyödyntää syntynyttä dokumentaatiota ja ymmärrystä oppimisympäristön ja lasten tarkoituksenmukaisten toimintamahdollisuuksien kehittämisessä. Henkilöstö voi käyttää

dokumentointia myös oman pedagogisen toimintansa arviointiin ja koko yksikön toimintakulttuurin kehittämiseen.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat

olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Espoossa keskeisiä pedagogisia periaatteita ovat toiminnan eheys ja kokonaisvaltaisuus sekä se, että asioita ja ilmiöitä tarkastellaan monin eri tavoin. Siksi Espoossa suositaan projektityyppistä, pitkäkestoista toimintatapaa ja pedagogisia ratkaisuja, jotka yhdistävät luontevasti leikkiä, liikkumista, taiteellista ilmaisua sekä digitaalisia elementtejä. Arjessa mahdollistetaan myös toimiminen erikokoisissa, tarkoituksenmukaisesti vaihtuvissa tai välillä myös pysyvämmissä ryhmissä. Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä tuetaan lasten tunne- ja sosiaalisia taitoja henkilöstön valitseman menetelmän avulla.

Espoossa osaamista ja sen jakamista arvostetaan. Varhaiskasvatusyksiköissä keskustellaan säännöllisesti monipuolisten työtapojen valinnasta esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettajien pedagogisissa kokouksissa.

”Kannustetaan kokeilemaan asioita itse ja opettelemaan uusia asioita. Annetaan lupa tehdä virheitä. Kannustetaan tutustumaan kaikkiin muihin ryhmän lapsiin ja leikkimään heidän kanssaan itselle ehkä uusia/vieraita leikkejä.”

(Huoltaja, Vaikuta vasuun -kysely)

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä,

oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Espoon varhaiskasvatuksessa korostetaan monipuolista leikkiä, joka vahvistaa yhteisöllisyyttä ja lasten osallisuuden kokemusta ryhmässä. Lapsiryhmien päivän rakenne suunnitellaan niin, että leikille on tilaa, aikaa ja mahdollisuuksia. Leikillisiä menetelmiä käytetään työtapoina ja oppimistilanteissa hyödynnetään esimerkiksi juonellista ja tarinallista leikkiä. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että kaikki lapset pääsevät osallistumaan leikkiin joka päivä. Lasten yksilöllisiä tarpeita leikkiin osallistumisessa tuetaan monipuolisin keinoin. Aikuisen rooli leikissä vaihtelee leikkitalanteen ja tavoitteiden mukaisesti. Aikuinen voi olla leikkiin heittäytyjä, aktiivinen osallistuja, leikin havainnoija, leikkirauhan, -paikan ja -ajan turvaaja tai leikkiryhmien muodostaja. Henkilöstön tehtävänä on myös mahdollistaa lasten leikki erikokoisissa ja erilaisissa, tarkoituksenmukaisesti vaihtuvissa ryhmissä. Lisäksi lasten leikkiä tuetaan mielikuvitusta rikastavien oppimisympäristöjen, monipuolisten työtapojen ja projektityöskentelyn avulla.

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman avulla monipuolinen leikki, leikillisuus, leikin merkitys ja sen kehittäminen tehdään näkyväksi osaksi pedagogista toimintaa. Myös varhaiskasvatuspäivän rakennetta tarkastellaan ryhmävasun avulla ja varmistetaan, että leikki on mukana lapsen koko päivässä. Lapset osallistuvat säännöllisesti leikkien ja leikkiympäristöjen suunnitteluun, toteuttamiseen, arviointiin ja kehittämiseen omien edellytystensä mukaisesti. Suunnitelmalliset leikkiympäristöt laajenevat ryhmän omista tiloista päiväkodin yhteisiin tiloihin sekä ulkotiloihin. Varhaiskasvatuksen henkilöstön säännöllisten keskustelujen avulla varmistetaan, että tiloja ja välineitä käytetään varhaiskasvatyksiköissä monipuolisesti. Tarkoituksenmukaiset sisä- ja ulkoleikkivälineet on valittu kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti ja ne ovat lasten saatavilla lasten mielenkiinnon kohteet huomioiden. Lelujen ja välineiden valinnassa kiinnitetään erityisesti huomiota siihen, että ympäristö on leikkiin houkutteleva ja kaikilla lapsilla kieli-, kulttuuri- ja

katsomustaustasta riippumatta on mahdollisuus löytää leikkiympäristöstään samaistumisen kohteita ja tuttuutta, mutta myös mielikuvitusta rikastuttavia asioita. Digitaalisia välineitä ja sovelluksia hyödynnetään leikkiympäristön laajentamisessa.

”Isoin toiveeni päiväkodille on että saisi leikkiä enemmän kavereiden kanssa.”

(Lapsi, Vaikuta vasuun –kysely)

”Tärkeää olisi, että lasta autetaan kaverin kanssa leikkiessä että tulee kiva leikki ja kaverikokemus.”

(Huoltaja, Vaikuta vasuun –kysely)

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁵ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

---

⁹⁵ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä

sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äännteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Espoon varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota kielitietoisien oppimisympäristön luomiseen ja sallivan vuorovaikutuskulttuurin rakentamiseen lasten kielellisten taitojen kehittymisen mahdollistamiseksi. Toiminnan ja oppimisympäristön tarjoamien virikkeiden kautta varmistetaan, että lapsella on varhaiskasvatuksessa mahdollisuus oppia suomen kieltä sekä käyttää muita osaamiaan kieliä. Lasten kanssa keskustellaan paljon ja lasten puheen tuottamiselle annetaan aikaa sekä mahdollisuuksia. Lapsia rohkaistaan käyttämään kieltä esimerkiksi dialogisen lukemisen keinoin. Ajatuksella valitut satu-, tarina- ja lorukirjat ovat päivittäisessä käytössä ja lasten saatavilla kaikissa lapsiryhmissä. Kirjallisuutta luetaan lapsille ääneen tai kuunnellaan yhdessä joka päivä, ja lapsia autetaan keskittymään myös pidempien tarinoiden kuuntelemiseen. Henkilöstö hyödyntää työssään Espoon kirjastopalveluita monipuolisesti ja kirjoja lainataan yhdessä lasten kanssa. Myös perheitä rohkaistaan kirjaston käyttöön.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvausta sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Espoossa taidekasvatuksen tavoitteena on, että kaikki päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa olevat lapset tutustuvat kulttuurin tarjontaan ja saavat sekä iälleen että kehitykselleen sopivia, monipuolisia taide- ja kulttuurikokemuksia. Jokaisen lapsen tulee saada varhaiskasvatusaikana mahdollisuuksia löytää mielen hyvinvointia edistäviä ja itseä kiinnostavia taiteen ja ilmaisun muotoja. Espoon suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa hyödynnetään kattavasti lähiympäristön ja koko pääkaupunkiseudun tarjoamia mahdollisuuksia taiteen tekemiseen ja kokemiseen lasten mielenkiinnon kohteet huomioiden. Taide- ja kulttuurikokemusten pariin päästään myös digitaalisuutta ja etäyhteyksiä hyödyntäen. Ilmaisun eri muodoissaan on osa päivittäistä pedagogista toimintaa jokaisessa lapsiryhmässä varhaiskasvatusmuodosta riippumatta.

Taidekasvatuksen toteutuksessa hyödynnetään sekä lasten että kasvattajien erilaisia vahvuuksia. Juhlia ja tapahtumia järjestettäessä huomioidaan eri taide- ja kulttuurimuodot sekä lasten kulttuuritaustojen rooli yhdessä toimimisen rikastuttajana. Tapahtumat voivat olla esittäviä tai yhteistoiminnallisia hetkiä lasten, huoltajien ja henkilöstön kanssa. Lapset osallistuvat juhlien ja tapahtumien suunnitteluun omaa ikä- ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla. Vähintään yhden toimintavuoden juhlista tulee päiväkodeissa sisältää osioita,

joissa lapset ovat esittävässä roolissa. Esityksiä ja lasten taidetuotoksia voidaan välittää huoltajille myös digitaalisina tallenteina.

Taidekasvatusta järjestetään kunnallisessa varhaiskasvatuksessa myös yhteistyössä Espoon kulttuurin tulosityksikön kanssa Kulttuurikurkkauksen muodossa.

Varhaiskasvatustyöyksiköissä toteutettavien työpajojen, taideprojektien, konserttien ja esitysten avulla lapset tutustuvat erilaisiin kulttuuritoimijoihin ja saavat eri taiteenlajeista monipuolisia kokemuksia. Kulttuurikurkkaus -toimintamallin avulla lisätään vuorovaikutusta eri kulttuuritoimijoiden sekä varhaiskasvatushenkilöstön välillä. Yhteistyöllä lisätään molemminpuolista osaamista.

Taidekasvatusta voidaan toteuttaa päiväkodeissa myös yhteistyönä taiteen perusopetuksen kanssa. Taiteen perusopetusta antavat oppilaitokset tekevät yhteistyötä varhaiskasvatuksen kanssa lautakunnan hyväksymien periaatteiden mukaisesti. Taiteen perusopetus vahvistaa varhaiskasvatustyöyksikön taidekasvatusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan

tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Espoon varhaiskasvatuksessa lapsiryhmissä käytössä olevat kielet, kulttuurit ja katsomukset ovat myönteisen kiinnostuksen kohde ja arkea sekä juhlaa rikastuttava asia. Henkilöstön avoin, utelias ja luonteva tapa suhtautua sekä lapsiryhmässä läsnä oleviin että laajemmin muihin uskontoihin ja katsomuksiin vahvistaa jokaisen lapsen ja perheen ryhmään kuulumisen tunnetta. Huoltajien kanssa keskustellaan uskonnoista ja katsomuksista avoimesti ja kunnioittavasti luoden ymmärrystä kaikenlaista moninaisuutta kohtaan.

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksesta keskustellaan huoltajien kanssa säännöllisesti, varhaiskasvatuksen aloituksesta lähtien. Lapsen osallistuminen uskonnolliseen tilaisuuteen tai sille vaihtoehtoiseen pedagogiseen toimintaan toteutuu huoltajien toiveiden mukaisesti. Huoltajien toiveet lapsen osallistumisesta kirjataan lapsen vasun liitteenä olevaan lomakkeeseen. Katsomuskasvatuksen toimintaa järjestettäessä on huomioitava, että se vahvistaa hyväksyvää yhteisöllisyyttä eikä tuota lapsille syrjään jäämisen kokemuksia.

Lapsille on luonnollista ja helppoa puhua uskontoihin ja katsomuksiin liittyvistä asioista. Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatukseen kuuluu esille nousevista elämänkysymyksistä keskusteleminen hyväksyvässä ja kunnioittavassa ilmapiirissä lasten kanssa. Huoltajien kanssa keskustellaan lasten pohtimista asioista avoimesti edistäen avointa ja hyväksyvää ilmapiiriä. Henkilöstön tärkeä tehtävä on kunnioittaa ja tuoda esille moninaisuutta niin sanoissa kuin teoissa.

Katsomuskasvatuksen toteutuksessa voidaan yhdistellä monipuolisesti eri oppimisen alueita kuten musiikkia, erilaisia kertomuksia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa sekä luontopedagogiikkaa. Lapsiryhmän katsomuksellinen moninaisuus näkyy oppimisympäristössä esimerkiksi kuvien, esineiden, kirjojen ja lasten kanssa tehtyjen tuotosten muodossa. Myös levon ja hiljentymisen mahdollistaminen on tärkeä osa katsomuksellista toimintaa.

Espoon varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä eri katsomus- ja uskonnollisten yhteisöjen kanssa. Yhteistyö voi olla esimerkiksi vierailuja erilaisissa pyhissä tiloissa tai vierailijoita voidaan kutsua varhaiskasvatustyöryhmään. Suomen evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa yhteistyössä käytetään apuna Opetushallituksen ja Kirkkohallituksen kehittämää Korimallia.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten

kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Espoon varhaiskasvatuksessa jokainen työntekijä toimii omalta osaltaan mediakasvattajana. Henkilöstö ohjaa ja opastaa pedagogisilla valinnoillaan tietoisesti lapsia median käyttäjinä analysoimaan näkemäänsä ja suhtautumaan mediaan kriittisesti. Turvallisen mediasisällön avulla henkilöstö edistää lasten kykyjä pohtia median sisältöjä eri näkökulmista ja toimia vastuullisena ja toiset huomioivana median käyttäjänä. Espoossa edistetään lasten tasavertaisuutta ja yhteisöön kuulumista sekä ehkäistään syrjäytymistä myös mediakasvatuksen avulla: kaikkia lapsia innostetaan aktiivisesti luomaan, ilmaisemaan sekä osallistumaan median tuottamiseen omassa oppimisympäristössään.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan

havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Espoossa tuetaan lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä sanoittamalla matemaattisia ilmiöitä varhaiskasvatuksen arjessa (matikkapuhe). Sanoittaminen tukee myös kielen oppimista ja on pohja kehittyville matematiikan taidoille, sillä matemaattinen ajattelu vaatii kielitaitoa sekä käsitteitä omalla äidinkielellä ja suomen kielellä. Lapsille tarjotaan matikkapuheen avulla mahdollisuuksia harjoitella käsitteitä, joita käytetään esimerkiksi vertailussa ja paikkaan tai aikaan liittyvissä ilmaisuissa. Harjoittelussa voi hyödyntää dialogisen lukemisen menetelmää sekä tarinoita, satuja tai sanallisia tehtäviä, jotka sisältävät runsaasti vertailua, tai paikan ja ajan käsitteitä ja esimerkkejä.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa.

Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota

tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestäväan elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävan elämäntavan ylläpitämisestä.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten luontosuhteen kehittymistä muun muassa toimimalla säännöllisesti lähiluonnossa ja toteuttamalla mahdollisuuksien mukaan laatikko- ja ruukkuviljelyä. Espoossa toimii myös varhaiskasvatuksen luontoryhmiä, joissa toiminta järjestetään pääsääntöisesti ulkona. Kestävän kehityksen kasvatus ja ympäristökasvatus ovat keskeinen osa jokaisen varhaiskasvatusyksikön toimintaa. Kunnalliset varhaiskasvatusyksiköt voivat käyttää kestävan kehityksen kasvatuksen tukena esimerkiksi Keke päiväkodissa -materiaalia tai Vihreä Lippu -ohjelmaa. Henkilöstölle tarjotaan mahdollisuuksia kehittää omaa osaamistaan esimerkiksi koulutusten kautta. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan, miten kestävan kehityksen arvot toteutuvat varhaiskasvatuksen arjessa. Kestävyysajattelu liittyy kaikkeen varhaiskasvatuksen toimintaan. Lapsia ohjataan systemiseen ajatteluun, eli ymmärtämään, että jokaisen ihmisen teot vaikuttavat muihin ihmisiin, luontoon ja talouteen lähellä ja kaukana.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Espoossa teknologiakasvatusta toteutetaan lapsen kiinnostuksen kohteiden ja leikin ehdoilla. Henkilöstö tutkii ja nimeää arjen teknologiaa ja laitteita yhdessä lasten kanssa ja rikastaa lasten leikkiä ja oppimisympäristöä hyödyntämällä teknologiaa ja digitaalisia elementtejä. Lapset voivat oppia ymmärtämään omaan elämäänsä liittyvän teknologian

toimintaperiaatteita ja oppivat näin uusia käsitteitä. Arjen teknologia käsittää sekä vanhan teknologian (esim. pyörä, vesimylly) että uuden teknologian kuten tietokoneet, data, tekoäly ja niihin liittyvät kysymykset.

Teknologiakasvatusta toteutetaan myös ilman teknologisia laitteita. Ohjelmoinnillista ajattelua harjoitellaan leikeissä ja arjen tilanteissa havainnoimalla ja harjoittelemalla vertailua, luokittelua, järjestykseen asettamista ja toimintaohjeiden noudattamista. Kaikkia lapsia innostetaan teknologisiin kokeiluihin, luovaan ilmaisuun ja ongelmanratkaisuun. Teknologiakasvatusta toteutetaan osana käsityöllistä ilmaisua esimerkiksi rakentelemalla omia mielikuvituskoneita tai toimivia yksinkertaisia laitteita. Erilaisten sääntöleikkien, pelien ja sovellusten kautta harjoitellaan ongelmanratkaisua ja säännönmukaisuuksien havaitsemista.

Teknologisia laitteita opetellaan käyttämään turvallisesti, vastuullisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Henkilöstö huolehtii sukupuolisensitiivisen ja inklusiivisen näkökulman huomioimisesta teknologiaan tutustuttaessa ja kannustaa kaikkia lapsia kokeilemaan ja tutustumaan laitteisiin. Espoossa hyödynnetään teknologiaa myös lasten tuen tarjoamisessa mahdollistamalla erilaisia ilmaisun ja osallistumisen keinoja teknologian avulla.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua

liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja.

Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisien liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Liikunta on Espoon varhaiskasvatuksessa keskeinen työtapa. Oppimisympäristöjä muokataan liikkumista tukeviksi ja henkilöstö kehittää omia työskentelytapojaan niin, että lasten aloitteisiin vastaaminen, leikkiin osallistuminen ja toimintaan heittäytyminen ovat mahdollisia. Toimintaa rytmitetään niin, että rauhallisempi työskentely ja liikkuminen vuorottelevat sopivassa suhteessa.

Espoossa kaikissa kunnallisissa yksiköissä noudatetaan Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia ([OKM 2016:21](#)) ja liikuntakasvatusta toteutetaan Opetushallituksen Liikkuva varhaiskasvatus -[ohjelman mukaisesti](#). Liikuntaleikkejä ja pelejä toteutetaan päivittäin ryhmävasuun kirjatulla tavalla sekä sisällä että ulkona. Eriyistä huomiota kiinnitetään siihen, että siirtymätilanteet ovat toiminnallisia tai liikunnallisia, lapsille mielekkäitä leikkimisen ja oppimisen hetkiä. Liikuntaa käytetään myös opettamisen menetelmänä sekä lapsen kasvua, kehitystä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia tukevana työtapana.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömiseen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustuksen mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁶ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

---

⁹⁶ Varhaiskasvatustalaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹⁷. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämisen- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman

---

⁹⁷ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielten ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Espoon varhaiskasvatuksessa kaikki kielet ja kulttuurit nähdään elämää rikastuttavina ja arvokkaina. Varhaiskasvatuksessa kaiken toiminnan tavoitteena on, että rikkaan suomen kielen oppimisen lisäksi sekä lapset että aikuiset oppivat arvostamaan erilaisia kielitaitoja sekä erilaisia tapoja kommunikoida. Varhaiskasvatuksessa tuetaan aktiivisesti lasten monikielisyyttä, ja sitä että lapset oppivat arvostamaan omaa ja muiden kieliä, kulttuureja ja katsomuksia. Monikielisyyttä ja lasten kulttuuritaustoja tehdään näkyväksi oppimisympäristöissä esimerkiksi niin, että lasten käyttämät kielet ovat esillä tervehdysten, tuttujen sanojen ja musiikin muodossa.

Lasten kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä tuetaan tuomalla lapsiryhmässä edustettuina olevat kulttuurit näkyviin arjen teemojen ja juhlien kautta. Kaikissa varhaiskasvatusyksiköissä käytetään kulttuurien juhlakalenteria, jonka avulla huomioidaan ryhmän lasten kulttuurien juhlat yhteistyössä huoltajien kanssa. Myös materiaali- ja leikkivälinehankinnoissa huomioidaan kulttuurinen moninaisuus. Kielten, kulttuurien ja katsomusten ilmentyminen oppimisympäristössä tulee toteuttaa sensitiivisesti ja siten, että ne liittyvät luontevasti lasten ja perheiden elämään. Leikkiympäristöä voi rikastuttaa esimerkiksi arjen ja juhlan esineillä, teksteillä ja symboleilla.

Monikielisten lasten huoltajien kanssa keskustellaan oman äidinkielen tai -kielten merkityksestä ja heitä kannustetaan puhumaan lapselle omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Huoltajille kerrotaan mahdollisuudesta hyödyntää esimerkiksi kirjastojen

lastenkirjoja ja äänikirjoja perheen omalla äidinkielellä. Huoltajien kanssa käytäviin keskusteluihin varataan riittävästi aikaa ja tarvittaessa käytetään tulkkia. Suunnitelma lapsen oman äidinkielen tai -kielten tukemisesta laaditaan yhdessä huoltajien kanssa ja se kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatuksessa lapsen omaa äidinkieltä tuetaan mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi samaa kieltä puhuvien työntekijöiden avulla. Lisäksi lapsen omaa äidinkieltä tuetaan osallistumalla kirjastojen monikielisiin satuhetkiin, lainaamalla erikielisiä kirjoja varhaiskasvatusyksikköön ja hyödyntämällä digipedagogiikkaa.

Henkilöstö kannustaa kaikkia huoltajia osallistumaan varhaiskasvatuksen toimintaan. Vanhempainiltojen sisältöjen suunnittelussa varmistetaan kaikkien perheiden mahdollisuus aktiiviseen osallistumiseen. Monikielisten huoltajien osallistuminen vanhempainiltoihin ja toiminnan suunnitteluun ja arviointiin mahdollistetaan myös järjestämällä tarvittavat tulkkipalvelut.

Vieras- ja monikielisten lasten suomen kielen oppimisen tukeminen Espoossa

Varhaiskasvatus on tärkeä opinpolun aloitusvaihe, jossa lapsen suomen kielen oppimista tuetaan päivittäin. Lähtökohta lasten suomen kielen oppimisen tukemiselle on lapsiryhmän kielitietoisien pedagogiikan ja oppimisympäristön arviointi ja suunnittelu ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman avulla. Suomi toisena kielenä -opetus on säännöllistä ja tavoitteellista toimintaa osana kaikkea arjen pedagogiikkaa. Varhaiskasvatuksessa käytetään Kielipeda-työvälinettä (Kielitietoisien pedagogiikan kehittäminen varhaiskasvatuksessa), jolla arvioidaan kielitietoista oppimisympäristöä, tarkastellaan monikielisen lapsen kielimaailmaa ja seurataan suomen kielen oppimista. Lapsen kielitaidon jatkuva ja monipuolinen havainnointi ja dokumentointi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan on keskeistä. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa lapsen vasuun myös suomi toisena kielenä -opetuksen tavoitteet pedagogiselle toiminnalle. Näiden pohjalta ryhmän toimintaa kehitetään jatkuvasti lasten tarpeiden mukaisesti.

Ryhmävasuun kirjataan, miten henkilöstö toimii kielellisenä mallina ja tukee lapsen suomen kielen oppimista kaikissa vuorovaikutustilanteissa. Henkilöstö on tietoinen oman toimintansa merkityksestä rikkaan ja monipuolisen kielen mallittajana. Lapsille puhutaan paljon ja kieltä käytetään monipuolisesti. Henkilöstö sanoittaa toistuvasti kaikkia päivittäisiä

tilanteita. Lisäksi henkilöstö hyödyntää aktiivisesti kaikissa toiminnoissa kielen oppimista tukevia menetelmiä, kuten kuvia, tukiviittomia ja musiikkipedagogisia keinoja (esimerkiksi Musapeda). Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään ja henkilöstö antaa lasten itseilmaisulle aikaa sekä tilaa. Itseilmaisun tukena rohkaistaan käyttämään esimerkiksi esineitä ja kuvia. Kunnallisen varhaiskasvatushenkilöstön tukena toimii kieli- ja kulttuuriopettajia. He työskentelevät lapsiryhmissä ja edistävät kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoisen pedagogiikan toteuttamista. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa käytetään myös kieli- ja kulttuuriopettajan ja henkilöstön yhteisenä toiminnan suunnittelun ja arvioinnin välineenä. Sen avulla myös varmistetaan suunnitelmallisen yhteistyön toteutuminen.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia

kannustetaan kielikylypykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylypynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylylyn kaltaisia.

Espoon suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ruotsinkielistä kielikylypyopetusta tarjotaan muutamassa kunnallisessa päiväkodissa pääosin esiopetusryhmissä.

Kaksikielistä toimintaa toteutetaan suomi-englanti kielillä muutamassa kunnallisessa päiväkodissa. Myös tämä toiminta järjestetään pääosin esiopetusryhmissä. Muu

kielikylpytoiminta, kaksikielinen toiminta sekä englanninkielinen varhaiskasvatus järjestetään kunnallisena sekä ostopalveluna, palvelusetelillä tai yksityisenä palveluna.

Kielirikasteisen toiminnan toteutuskieli voidaan valita yksiköissä henkilökunnan osaamisen ja kiinnostuksen mukaan. Kannustamme henkilökuntaa käyttämään omaa kieliosaamistaan (kotikansainvälisyyttä) kielirikasteisen toiminnan järjestämisessä. Kielirikasteista toimintaa toteutetaan suunnitelmallisesti päivittäin, viikoittain tai kieliharjoittelulle otollisissa arjen tilanteissa. Kielirikasteissa toiminnassa on tärkeää huomioida, että kaikki kielet ovat arvokkaita. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia leikkiä kielirikasteisen toiminnan valitulla kielellä ja käyttää kieltä toiminnallisesti.

Kielirikasteisen toiminnan menetelmillä lapset voivat myös tutustua leikin kautta Espoon muihin palvelukieliin, ruotsiin ja englantiin. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja vahvistaa myönteistä asennetta muita kieliä ja kulttuureja kohtaan. Kielitietoiseen varhaiskasvatukseen voi sisältyä leikkiä eri kielillä, jolloin maistellaan ryhmän lasten omia kotikieliä. Lapset saavat mahdollisuuden luoda yhteisiä kokemuksia, jotka vahvistavat kaverisuhteita yli kielirajojen. Kielirikasteinen toiminta on myös osa globaalikasvatusta (kansainvälisyyskasvatusta), jonka tavoitteena on lisätä lasten ymmärrystä globaalista maailmasta. Globaalikasvatus näkyy Espoon varhaiskasvatuksessa kokonaisvaltaisesti ja kulkee mukana arjessa.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁸. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁹ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

---

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹⁹ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰¹.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰². Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰³-varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁴.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviensa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁵. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁶. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁷. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen

---

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁸. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁹, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet Espoon varhaiskasvatuksessa

Eurooppalaisessa viitekehyksessä tuotettu ekosysteemisen varhaiskasvatuksen malli kuvaa espoolaista työskentelytapaa. Ekosysteemisen mallin mukaan inklusiivisen varhaiskasvatuksen tavoite on jokaisen lapsen osallisuuden, sitoutuneisuuden ja oppimisen toteutuminen. Lapsen tuen järjestämisessä huomioidaan lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi ja oppiminen luomalla eheä polku ja jatkumo varhaiskasvatuksessa ja siirryttäessä esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Inklusiivisen toimintakulttuurin ja pedagogiikan jatkuva kehittäminen muodostaa perustan lapsen tuen järjestämiselle varhaiskasvatuksessa. Kehittämisen tärkein työväline on ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma, jonka lisäksi voidaan hyödyntää esimerkiksi itsearviointikriteereitä ja pedagogista työkalupakkia. Itsearviointikriteereitä avulla saadaan arvokasta tietoa varhaiskasvatuksen laadusta myös tuen järjestämisen näkökulmasta.

Lapsen tarvitsema tuki pyritään järjestämään pääsääntöisesti lapsen lähipäiväkodissa. Se auttaa toteuttamaan sekä sosiaalisesti että taloudellisesti kestävästä kehitystä. Espoon suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa henkilökunnan tukena työskentelee laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan työ voi olla konsultoivaa työtä, mallintamista ja samanaikaisopettajuutta. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii varhaiskasvatussyksiköiden johtajien työparina

---

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

pedagogiikan ja erityispedagogiikan osaajana. Kieli- ja kulttuuriopettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä varhaiskasvatussyksikön johtaja toimivat henkilöstön tukena pedagogisen toiminnan arvioinnissa ja suunnittelussa. Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan työtä suunnataan noudattamalla myönteisen erityiskohtelun periaatteita. Varhaiskasvatuksen jokaisella palvelualueella työskentelee varhaiserityiskasvatuksen koordinaattori, joka suunnittelee ja koordinoi tuen järjestämistä yhdessä varhaiskasvatuksen aluepäällikön kanssa.

Varhaiskasvatuksen opettaja käy varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun huoltajien kanssa ja kirjaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, miten lapsen tukea toteutetaan ja arvion annetun tuen vaikuttavuudesta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi olla mukana huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä ja osallistua lapsen vasu -keskusteluun. Lapsen tuen toteuttamisesta vastaa koko ryhmän henkilöstö. Ryhmävasuun kirjataan ryhmän pedagoginen toiminta lasten tarpeiden mukaisesti.

Jokaisella palvelualueella on sekä pedagogisesti vahvistettuja ryhmiä että erityisryhmiä lapsille, jotka tarvitsevat vahvempaa tukea. Espoon varhaiskasvatuksen erityisryhmät ovat rakenteeltaan integroituja erityisryhmiä. Tarvittaessa lapsiryhmissä voi työskennellä kasvatus-, opetus- ja hoitohenkilöstöä lisäresurssina. Resurssihenkilö mahdollistaa lapsiryhmän jakamisen lapsen tuen toteutumisen kannalta tarkoituksenmukaisesti pienryhmiin ja tarvittaessa mahdollistaa tuen kohdentamisen yksittäiselle lapselle. Avustamispalvelut voivat kohdentua joko yhdelle tai usealle lapselle.

Varhaiskasvatuksessa annettu tuki tarkistetaan lapsen aloittaessa esiopetuksen. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tiedon siirron välineenä käytetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Jos lapsi tarvitsee tehostettua tukea esiopetuksessa, lapsen tuen asiat käsitellään syksyn ensimmäisessä oppimisen tuen ryhmässä yhdessä opiskeluhoollon henkilöstön kanssa. Jos lapsi tarvitsee esiopetuksessa erityistä tukea, edetään Espoon prosessien mukaisesti. Esiopetukseen liittyvässä varhaiskasvatuksessa tehdään omat hallinnolliset päätökset tehostetusta ja erityisestä tuesta. Hallinnollisen päätöksen esiopetuksessa toteutettavasta erityisestä tuesta tekee varhaiskasvatuksen aluepäällikkö. Erityisen tuen kahdesta erillisestä päätöksestä huolimatta, lapsen esiopetuspäivän ja tuen toteuttamisen tulee olla yhtenäinen.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹⁰. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹¹

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹² Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹³

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁴.

---

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁵. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁶.

Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatuksessa huoltajien ja henkilöstön päivittäiset kohtaamiset ja varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut ovat yhteistyön perusta. Henkilöstö ylläpitää avointa, arvostavaa, monipuolista ja aktiivista vuorovaikutusta sekä huolehtii siitä, että huoltajat saavat säännöllisesti tietoa lapsensa kehityksestä ja oppimisesta. Yhteistyötä rakennetaan aloitteellisesti ja sen edellytyksiä kehitetään jatkumona varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja perusopetukseen. Huoltajille tarjotaan mahdollisuus osallistua yhteistyökokouksiin myös etäyhteyksien kautta.

Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa yhteistyö lapsen huoltajien, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön välillä on tärkeää.

Varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja keskustelee huoltajien kanssa lapsen tarvitsemasta tuesta ja sen keskeisistä periaatteista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa. Huoltajien kanssa yhdessä suunniteltu lapselle annettava tuki ja sen arvioiminen kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Keskusteluun tilataan tarvittaessa tulkki. Lapsi osallistuu oman tukensa suunnitteluun ja arviointiin tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lapsen osallisuus varmistetaan tuen prosessin kaikissa vaiheissa. Lapsen mielipiteen selvittämisessä voidaan käyttää puhetta tukevia kommunikointikeinoja, esimerkiksi kuvia.

---

¹¹⁵ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö osallistuu tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa. Lapsen asioissa mukana olevat asiantuntijat voivat myös tukea varhaiskasvatuksen henkilökuntaa ohjauksen ja konsultoinnin avulla. Luvussa 3.3 on kuvattu eri yhteistyötahojen kanssa tehtävän monialaisen yhteistyön käytänteitä.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁷ ja tuen muodot¹¹⁸ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁹. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin

---

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²⁰.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö huomaa jokaisen lapsen vahvuudet ja myös lapsen tukea lähestytään vahvuuksista käsin. Lähtökohtana kaikelle tuen järjestämiselle on positiivinen pedagogiikka ja hyveet. Ryhmävasun kirjauksissa otetaan huomioon lasten tarvitsema tuki, joka nivotaan osaksi koko ryhmän toimintaa. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan yhdessä sovitut tavat toimia. Tiimin jäsenet toteuttavat suunnitelmallista pedagogiikkaa johdonmukaisesti.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²¹.

Yleinen tuki toteutetaan lapsen omassa ryhmässä. Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tarvittaessa mukana lapsen yleisen tuen asioissa ja huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki voi olla konsultatiivista tai jaksottaista tukea. Jaksottainen tuki toteutetaan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatulla tavoitteellisilla toimintatavoilla.

---

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²². Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²³.

Tehostettua tukea voidaan järjestää kaikissa lapsiryhmissä. Tehostetussa tuessa hyödynnetään pedagogisen tuen muotoja kohdennetummin, yksilöllisemmin, intensiivisemmin ja suunnitelmallisemmin. Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki voi olla ohjausta ja tukea lapsen oppimisympäristöön, samanaikaisopetusta, mallintamista ja erilaisia pienryhmiä.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁴.

Lapselle annettava erityinen tuki muodostuu useista tukimuodoista ja on jatkuvaa tai kokoaikaista. Erityistä tukea voidaan järjestää kaikissa lapsiryhmissä. Laaja-alaisen

---

¹²² HE 148/2021 vp, s. 32

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki voi olla ohjausta ja tukea lapsen oppimisympäristöön, samanaikaisopetusta, mallintamista ja erilaisia pienryhmiä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu aina lapsen erityisen tuen suunnitteluun ja arviointiin.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁵. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁶. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä

---

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Tuen toteuttaminen Espoon varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot

Lasten ja lapsiryhmien tuen tarpeisiin voidaan vastata pedagogisilla, rakenteellisilla ja hoidollisilla tuen muodoilla. Työskentelytavat koskevat Espoon kunnallista varhaiskasvatusta ja niitä voidaan käyttää soveltuvin osin yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Tuen muodot on koottu alla olevaan kuvaan.

Kuva. Tuen muodot Espoon kunnallisessa varhaiskasvatuksessa

Pedagogisten tuen muotojen tarkoitus on vastata lapsen tuen yksilöllisiin tarpeisiin. Pedagogiset tuen muodot ovat muuntuvia, joustavia ja suunnitelmallisia pedagogisia työtapoja ja ratkaisuja, joilla ryhmän pedagogiikkaa muokataan paremmin lapsen tarpeita vastaavaksi.

Espoossa on käytössä muun muassa pedagoginen työkalupakki, joka on tehty pedagogisen toiminnan suunnittelun ja arvioimisen tukemiseksi. Työkalupakin avulla lapsiryhmän tiimi voi suunnitella ja arvioida ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa. Työkalupakki soveltuu pedagogiikan johtamisen välineeksi. Sitä voi käyttää myös yhteisen suunnittelun ja työskentelyn pohjana laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja/tai kieli- ja kulttuuriopettajan sekä tiimin kesken. Ryhmävasuun kirjataan, mitä pedagogisia tuen muotoja otetaan käyttöön. Toiminnan arvioinnissa voi myös käyttää kehityksen ja oppimisen tuen itsearviointikriteerejä.

Pedagogisilla tuen muodoilla turvataan jokaisen lapsen osallisuutta, ryhmään kuulumisen tunnetta ja onnistumisen kokemuksia arjessa. Oppimisympäristön muokkaaminen ja aikaan, tilaan ja ryhmäkokoon liittyvä jäsentäminen tukevat koko ryhmän oppimista ja hyvinvointia. Sensitiivisen vuorovaikutuksen toteutumista varmistetaan muun muassa

positiivisen pedagogiikan keinoin. Koulutussuunnittelussa huomioidaan, että henkilöstöllä on riittävä osaamisen taso vaihtoehtoisten kommunikointitapojen käyttöön.

Ryhmän koko henkilöstön osallistuminen pedagogisten ratkaisujen toteuttamiseen vaatii hyvää suunnittelua, selkeää tehtävänjakoa ja pedagogiikan johtamista. Koko tiimiltä vaaditaan sitoutumista valittujen pedagogisten ja/tai erityispedagogisten menetelmien käyttöön.

Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan jaksottainen työskentely lapsiryhmässä tukee inklusiivisen pedagogiikan kehittämistä ja on myös ennaltaehkäisevää työtä. Jaksottainen tuki voi sisältää esimerkiksi samanaikaisopettamista, mallittamista, tarkoituksenmukaisten pienryhmien toteuttamista ja oppimisympäristön muokkaamista. Lapsiryhmän tarpeiden ja ilmiöiden tunnistaminen sekä niihin vastaaminen yhdessä tiimin kanssa on tärkeä osa laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan työtä. Konsultatiivinen työskentely sisältää tiimin kanssa käytävät toiminnan kehittämistä koskevat keskustelut sekä lapsikohtaiset keskustelut, jotka tarvittaessa käydään monialaisesti.

Lapsiryhmissä voidaan hyödyntää pedagogisena tuen muotona kieli- ja kulttuuriopettajien osaamista. Pedagogisten tuen muotojen suunnittelussa ja toteutuksessa tärkeää on tiimin yhteistyö laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja kieli- ja kulttuuriopettajan kanssa. Yhdessä sovitut pedagogiset tuen muodot kirjataan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Rakenteelliset tuen muodot ovat ryhmän lapsimäärän pienentämiseen tai henkilökunnan mitoittamiseen tai rakenteeseen liittyviä ratkaisuja.

Lapsen tuki järjestetään lapsen tarpeen mukaan ensisijaisesti erilaisin joustavin ja tarkoituksenmukaisin järjestelyin erikokoisissa lapsiryhmissä lapsen omassa päiväkodissa tai perhepäivähoitoryhmässä inklusion periaatteiden mukaisesti. Lapsen edun ja tuen tarpeen vaatiessa tukea voidaan järjestää pedagogisesti vahvistetussa ryhmässä. Ryhmässä työskentelee kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa sekä lastenhoitaja. Tarvittaessa ryhmässä voi työskennellä myös avustaja.

Kun lapsi tarvitsee erityispedagogista tukea kokoaikaisesti ja jatkuvasti, tuki voidaan järjestää lapsimäärältään pienemmässä erityisryhmässä. Espoossa erityisryhmän rakenne vastaa integroitua erityisryhmää. Erityisryhmässä työskentelee varhaiskasvatuksen

erityisopettaja, varhaiskasvatuksen opettaja sekä lastenhoitaja. Tarvittaessa ryhmässä voi työskennellä myös avustaja.

Lapsen tuen vaatiessa voidaan ryhmäkokoon vaikuttaa myös suhdeluvun väljennyksellä.

Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki voi kohdentua lapselle myös rakenteellisen tuen muotona eri mittaisina ajanjaksoina lapsen tarpeen mukaisesti. Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan tukea ei lasketa lasten ja henkilöstön väliseen suhdeluun. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat hyödyntävät työssään neuropsykiatrista osaamistaan. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekee yhdessä tiimin kanssa tarvittaessa yhteistyötä perhekeskuksen toimijoiden sekä erikoissairaanhoidon kanssa.

Avustamispalvelu voi kohdentua yhdelle tai useammalle tukea tarvitsevalle lapselle ja se voi olla osa- tai kokoaikaista. Lapsen avustamisen tarve voi olla pitkä- tai lyhytaikaista, esimerkiksi varhaiskasvatuksen aloitusvaiheeseen tai lapsen pitkäaikaissairauden alkuvaiheeseen sijoittuvaa. Avustajan sijaan voidaan varhaiskasvatussyksikköön tai lapsiryhmään kohdentaa lastenhoitajan tai varhaiskasvatuksen opettajan tukea, jos lapsiryhmässä on useampi tukea tarvitseva lapsi.

Hoidollisen tuen muotojen toteuttamiseen voidaan kohdentaa avustajan työtä.

Suomenkielisen varhaiskasvatuksen turvallisuuskäsikirjaan on tarkemmin kirjattu hoidollisen tukeen liittyviä asioita kuten lapsen lääkehoitosuunnitelma, allergiaohjeet sekä diabeteksen hoitosuunnitelma. Lapsen hoitavat tahot tulevat mukaan hoidollisten tukitoimien suunnitteluun ja arviointiin lapsen huoltajien kautta. Yhteisissä tapaamisissa sovitaan kunkin osapuolen vastuut ja ne kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapsen tukeen liittyvät apuvälineet tulevat yleensä erikoissairaanhoidosta. Espoon varhaiskasvatus vuokraa tarvittaessa apuvälineitä HUS:n Apuvälinekeskuksesta.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁷. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin

---

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁸.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁹. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³⁰. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

---

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³¹

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³². Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa

---

¹³¹ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³² Varhaiskasvatustilaki 15 e §

- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvet, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³³.

Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi olla varhaiskasvatuksen opettajan tukena lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin aikana. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun kutsutaan tarvittaessa myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan voidaan liittää asiantuntijalausunnot, jotka voivat olla osana lapsen tuen suunnittelua, mutta tuen toteuttamisen muodoista vastaa varhaiskasvatus.

”Minulle tärkeintä on, että varhaiskasvatussuunnitelmalla taataan lapselle mahdollisuus yksilölliseen kehitykseen, mielenkiinnonkohteiden löytymiseen, sekä tarvittaviin tukitoimiin, mikäli sellaisille on tarvetta.”

(Huoltaja, Vaikuta vasuun -kysely)

---

¹³³ HE 148/2021 vp, s. 35

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁴. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁵. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁶. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁷. Päätös on aina perusteltava¹³⁸. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁹.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴⁰.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴¹.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴². Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴³

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja

---

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁵ Hallintolaki 34 §

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹³⁸ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴⁰ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 30

arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvaeluista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispaalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja järjestää kuulemistilaisuuden lapselle ja huoltajille, jos lapsi tarvitsee tehostettua tai erityistä tukea tai yleiseen tukeen avustamis- ja tulkitsemispalveluja. Kuuleminen pyritään järjestämään osana lapsen vasukeskustelua aina, kun se on mahdollista. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja valmistelee yhdessä varhaiskasvatusyksikön johtajan kanssa päätösesityksen varhaiskasvatuksen aluepäällikölle päätettäväksi.

Lapsen tuen tarpeen muuttuessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja järjestää uuden kuulemisen lapselle ja huoltajille sekä valmistelee uuden päätösesityksen yhdessä varhaiskasvatusyksikön johtajan kanssa aluepäällikölle päätettäväksi. Aluepäällikkö tekee muuttuneesta tuen tasosta uuden hallintopäätöksen. Pidennetyn oppivelvollisuuden prosessista on erillinen ohjeistus. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on yhteydessä palvelualueensa varhaiserityiskasvatuksen koordinaattoriin, jos lapsi tarvitsee apuvälineitä.

Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

Tukea tarvitsevan lapsen tiedonsiirrossa käytetään välineenä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa liitteineen aivan kuten muidenkin lasten kohdalla.

Tiedonsiirrosta sovitaan huoltajan kanssa ja siitä vastaa varhaiskasvatuksen opettaja, jonka ryhmästä lapsi siirtyy. Lapsen tarvitsemaan tukeen liittyvät pedagogiset asiakirjat käsitellään opiskeluhuollon henkilöstön kanssa esiopetuksen alettua.

Kun tukea tarvitseva lapsi on siirtymässä esiopetukseen, varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu tulevan esiopetusyksikön edustajan ja muut tarvittavat henkilöt (esim. varhaiskasvatuksen erityisopettajan) erilliseen siirtopalaveriin. Tarkoituksena on huolehtia siitä, että tarpeellinen tieto siirtyy asianmukaisesti esiopetusyksikköön. Huoltajan kanssa voidaan myös sopia, että tietojen siirtymisestä huolehditaan muulla tavalla.

Lapsen tuki yksityisessä varhaiskasvatuksessa

Ostopalveluyksiköiden lapsen tuen prosessit noudattelevat kunnallisen varhaiskasvatuksen toimintamalleja. Jokaiseen ostopalveluyksikköön on nimetty palvelualueelta varhaiskasvatuksen erityisopettaja, joka ohjaa lapsen tuen prosesseja.

Palveluseteliyksiköiden sääntökirjan erilliseen ohjeeseen on kuvattu lapsen tuen prosessia. Palveluseteliyksikölle on nimetty varhaiskasvatuksen erityisopettaja, joka tukee ja ohjaa lapsen tuen prosesseja.

Tarpeen mukaan yksityisen hoidon tuen yksiköissä ja perhepäivähoidossa lapsen tuen prosesseja ohjaa ja konsultoi varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Pedagogista työkalupakkia hyödynnetään soveltuvin osin yksityisessä varhaiskasvatuksessa.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁴ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁵. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁶. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁷. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴⁸.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla

---

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁶ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 20 §

muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

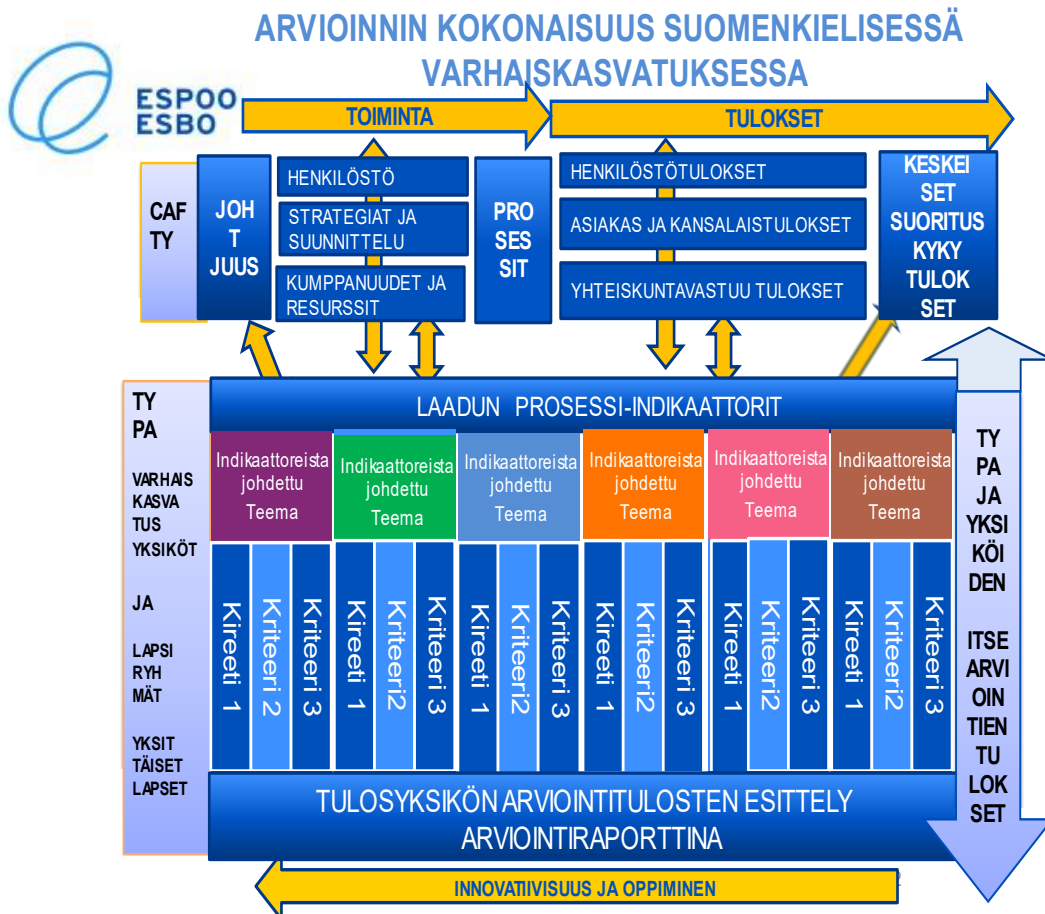
Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Arvioinnin kokonaisuus Espoossa

Suomenkielisen varhaiskasvatuksen suunnitelmallisen arvioinnin tavoitteena on tuottaa ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja varhaiskasvatuksen laadusta. Keskeisimmät vaatimukset varhaiskasvatuksen järjestämiselle nousevat toisiaan täydentävistä varhaiskasvatusta ohjaavista normeista sekä Espoon vasusta. Edellä mainittujen normien lisäksi noudatamme Kansallinen koulutuksen arviointikeskuksen (2018) suosituksia kansallisen ja paikallisen tason varhaiskasvatuksen rakenteen sekä toiminnan laadun arvioimisesta.

KUVIO. Arvioinnin kokonaisuus suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa.

4

Arviointitieto ja sen keräämisen menetelmät Espoossa

Kuviossa esitetty varhaiskasvatuksen toiminnan laadun arviointi edellyttää monipuolisen määrällisen ja laadullisen tiedon keräämistä. Tietoa kerätään Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen arviointisuunnitelman pohjalta. Tuloyksikötasoista arviointitietoa kootaan sekä varhaiskasvatuksen toiminnasta että toiminnan tuloksista. Toimintaa ja sen tuloksia arvioidaan sekä johtamisen, henkilöstön että asiakkaiden näkökulmista. Arviointitietoa kerätään Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (2018) antamien varhaiskasvatuksen laadun rakenne- ja prosessi-indikaattorien pohjalta.

Espoon varhaiskasvatuksen arviointisuunnitelman mukaan varhaiskasvatuksen järjestämisen rakenteellista toimintaympäristötietoa kerätään vuosittain väestöstä, taloudesta, henkilöstöstä, lapsista ja varhaiskasvatuksen toiminnasta. Rakenteellista tietoa kerätään myös henkilöstön määrästä, riittävydestä, koulutustaustasta sekä henkilöstön

työhyvinvoinnista. Lapsiin liittyvää määrällistä toimintatietoa kootaan muun muassa varhaiskasvatuspaikkojen täyttämistä ja käytöstä.

Pedagogista arviointitietoa kerätään prosessi-indikaattoreista muodostettujen arviointiteemojen ja niille laadittujen kriteeristöjen kautta. Kriteereitä hyödynnetään suunnitelmallisessa ja tavoitteellisessa itsearvioinnissa, jota tehdään säännöllisesti kaikissa varhaiskasvatusyksiköissä ja lapsiryhmissä. Itsearvioinnin avulla varhaiskasvatusyksiköt saavat arviointitietoa toiminnastaan, vahvuuksistaan ja kehittämiskohteistaan. Tärkeä osa henkilöstön ja huoltajien yhteistä arviointia ovat myös lasten varhaiskasvatuksen suunnittelun ja arvioinnin rakenteet. Arviointien tuloksista ja kehittämistyöstä keskustellaan varhaiskasvatusyksiköissä huoltajien kanssa.

Pedagogiseen toimintaan liittyvää arviointitietoa saadaan lisäksi alla tarkennetuilla tavoin:

Lasten näkökulmien ja kokemusten huomioiminen

- kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin havainnointi
- huoltajien palautetieto lasten hyvinvoinnista
- lasten ja henkilöstön yhteiset keskustelut
- lasten näkemysten tietoinen ja suunnitelmallinen selvittäminen lapsiryhmissä erilaisin menetelmin (erimerkiksi haastattelut, lasten kokoukset, pedagoginen dokumentointi, saduttaminen, muut lapsen aktiivisen toimijuuden mahdollistavat toimintatavat)

Huoltajien arviointipalautteen keräämisen tavat

- huoltajille suunnattu sähköinen asiakaskysely (kaksi kertaa toimintavuoden aikana) sekä muut kyselyt
- palautejärjestelmä sekä muut palautteet
- lasten vasukeskustelut ja päivittäiset kohtaamiset
- varhaiskasvatusyksiköiden yhteistyön rakenteet

Henkilöstön arviointipalautteen keräämisen tavat

- säännöllinen Kunta 10 -kysely
- oma henkilöstökysely (kaksi kertaa toimintavuoden aikana)
- kehityskeskustelut
- yksikön henkilöstön ja varhaiskasvatuksen johdon dialogiset arviointikeskustelut

Toiminnasta kerätään määrällistä ja laadullista tietoa arviointia varten myös muilla tavoilla. Kehittävä palaute -mallissa koulutettu observoija tekee ohjattua havainnointia ennalta valituista asioista. Myös monialainen yhteistyö työterveyshuollon ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa on tärkeää sekä arviointitiedon keräämisessä että sen analysoinnissa.

Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa henkilöstö suunnittelee ja arvioi toimintakulttuuria, sen kehittämistä sekä yksikkökohtaisia paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkentavia toimintatapojaan säännöllisesti omissa rakenteissaan. Yksikkökohtaiset tarkennukset kirjataan jokaisen lapsiryhmän ryhmävasuun ohjaamaan ryhmien pedagogista toimintaa ja sen arviointia.

Avoimen varhaiskasvatuksen yksiköt laativat oman toimintasuunnitelman, johon kirjataan toiminnan periaatteet, asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden osallisuus sekä toimintakauden tavoitteet ja toimintamuodot. Toiminnan itsearvioinnin tukena hyödynnetään itsearviointikriteerejä soveltuvin osin. Asukaspuistoissa ja kerhoissa toiminnan arvioinnissa sekä kehittämisessä hyödynnetään asiakkailta saatua palautetta ja kehittämisideoita. Arviointitietoa kerätään yhteisillä verkko- ja lomakekyselyillä sekä haastatteluilla. Yhteissuunnittelussa hyödynnetään palvelumuotoilua. Arviointituloksista tiedotetaan asiakkaille verkkosivuilla.

Arvioinnin roolit varhaiskasvatusyksikössä

Varhaiskasvatusyksikön johtaja

- laatii johtamisen vuosisuunnitelman ja arvioi sen toteutumista ja yksiköidensä ryhmävasujen tilannetta kehityskeskustelussa esihenkilönsä kanssa vähintään kerran vuodessa kehityskeskustelussa
- vastaa siitä, että pedagogista reflektointia ja itsearviointia tehdään suunnitelmallisesti säännöllisissä tiimien kokouksissa ja johtajan ohjaamassa varhaiskasvatuksen opettajien pedagogisessa ryhmässä sekä muissa yksikön ja eri varhaiskasvatusmuodot huomioivissa kokouksissa
- vastaa yksikkönsä ryhmävasujen laatimisesta sekä tukee ja arvioi ryhmien pedagogisen toiminnan toteutumista yhdessä kunkin ryhmän henkilöstön kanssa

- arvioi jokaisen työntekijän kanssa hänen varhaiskasvatusosaamistaan, sen mahdollista kehittämisen tarvetta ja sopii tarvittavista osaamisen kehittämisen toimenpiteistä
- vastaa johtamansa kokonaisuuden varhaiskasvatuksen suunnittelu- ja arviointirakenteista ja huolehtii säännöllisesti järjestettävien kehittämis- ja arviointipäivien toteutumisesta

Varhaiskasvatusryhmien henkilöstö

- arvioi ja kehittää viikoittaisissa kokouksissaan varhaiskasvatuksen opettajan johdolla ryhmän toimintakulttuuria, lasten vasuja sekä ryhmävasua
- osallistuu varhaiskasvatuksen johdon kanssa järjestettäviin dialogisiin arviointikeskusteluihin, joissa tarkastellaan yhdessä yksikössä tehtävää itsearviointi- ja kehittämistyötä

Varhaiskasvatusyksiköiden itsearviointi on jatkuvaa, organisaation rakenteissa eri tasoilla toteutuvaa toimintaa.

Arviointi ja siihen perustuva kehittäminen

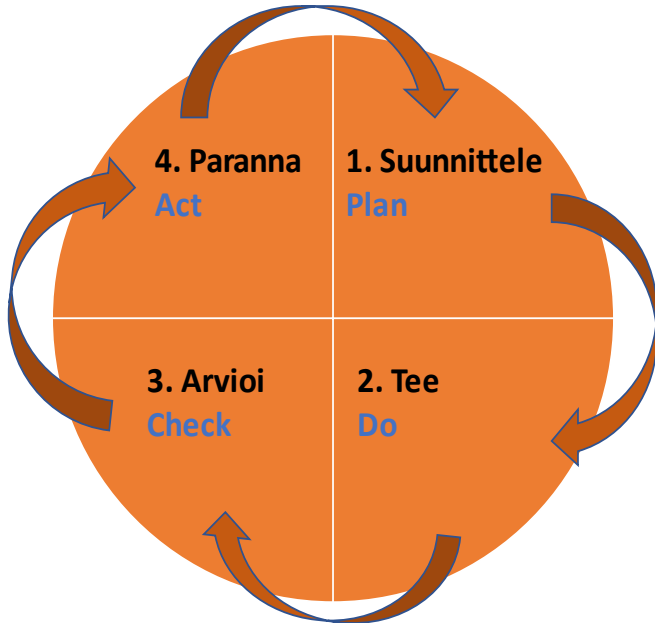
Itsearviointia tehdään Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen arviointimallin (kuvio x) mukaisesti. Pedagogiikan johtamisella on keskeinen merkitys sekä lapsiryhmän että yksittäisen lapsen laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumisessa. Kukin henkilökunnan jäsen arvioi omaa päivittäistä toimintaansa ja lisäksi tiimikokouksissa reflektoidaan ryhmän toimintaa suunnitelmallisesti varhaiskasvatuksen opettajan johdolla. Henkilöstöllä on luottamusta omiin vahvuuksiinsa ja halua nähdä oma toimintansa realistisesti ja kehittää sitä lasten tarpeiden suuntaisesti.

Espoossa korostuu henkilöstön ja johdon yhteistyössä ja eri organisaation tasoilla tekemä itsearviointi. Toimintaa arvioidaan varhaiskasvatusyksiköissä ja lapsiryhmissä valitun itsearviointiteeman kriteerien toteutumisen pohjalta. Arviointien tuloksia tarkastellaan yksikkö-, alue- ja tulosyksikötasoisesti ja niiden pohjalta suunnitellaan eri organisaation tasoilla tarvittavia peräkkäisiä kehittämisaskeleita, joiden toteutumista edelleen arvioidaan.

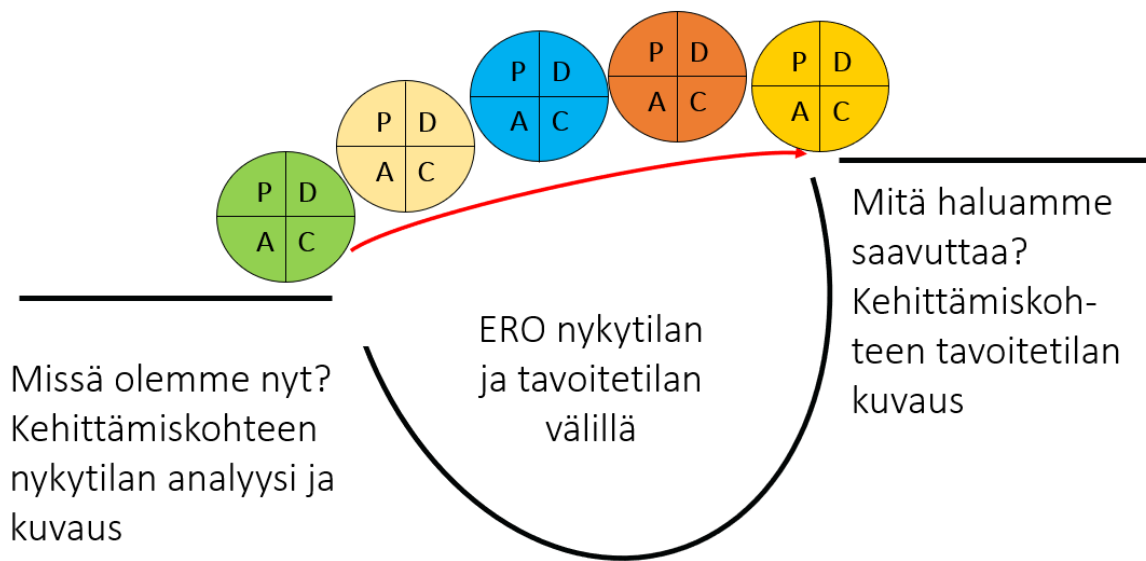
Kehittämisessä huomioidaan myös muu edellä jo mainituin tavoin saatu arviointitieto. Arviointi- ja kehittämisprosessi etenee jatkuvan parantamisen mallin mukaisesti.

Jatkuvan parantamisen malli

Yksi kehittämisaskel

Kehittämisaskeleet nykytilasta tavoitettiin

Arviointi ostopalvelussa, palveluseteliyksiköissä ja yksityisessä varhaiskasvatuksessa

Espoossa toimivat yksityiset palveluntuottajat noudattavat luvussa 7.1 esitettyjä kunnallisissa varhaiskasvatussyksiköissä toteutettavia arviointikäytäntöjä soveltuvin osin.

Espoon varhaiskasvatussuunnitelmaa noudattavat ostopalvelu-, palveluseteli- ja yksityiset toimijat esittelevät lakisääteiset asiakirjat ja vasuprosessit auditointi- ja ohjauksen yhteydessä. Oma paikallista vasuaan noudattavien yksityisten palveluntuottajien lakisääteiset ja muut mahdollisesti edellytettävät asiakirjat ja arviointikäytännöt esitellään ohjauksen yhteydessä. Arviointituloksia seurataan palveluntuottajan ja toimintaa valvojan viranomaisen yhteistyöllä.

Espoossa toimivia yksityisiä palveluntuottajia suositellaan käyttämään suomenkielisen varhaiskasvatuksen itsearviointikriteerejä yksiköidensä pedagogisessa arviointi- ja kehittämistyössään.